

Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Механізм формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств
на прикладі Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО»,
с. Великий Карабчіїв, Городоцький район, Хмельницька область

Рівень вищої освіти магістр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

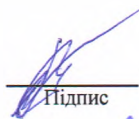
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Назва

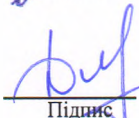
КВРФБС.023206.01.02.00

Виконав: студент II курсу, група ФБСм-23-1

Підпис

Артем ВЕНДЕРА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: канд. екон. наук, доцент

Підпис

Інна ДОЦЕНКО
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер

Підпис

Олександр РРАДМКСЖКШ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри ФБСС

д-р. екон. наук, проф.

Підпис

Ніла ХРУЩ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

« 19 » 12 2024 р.

Хмельницький 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітній рівень магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ФБСС

Ніла ХРУЩ

2 09 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Вендері Артему Олеговичу

1 Тема роботи: Механізм формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств на прикладі Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО», с. Великий Карабчіїв, Городоцький район, Хмельницька область.

керівник роботи: Інна Доценко, канд. екон. наук, доцент

Затверджено наказом ректора університету від 26.08.2024 р. № 60 (додаток № 18)

2. Строк подання студентом роботи на кафедру з 12.12.2024 року.

3 Вихідні дані до роботи:

- законодавчі та нормативні акти;
- спеціальна методична та наукова література (вітчизняні та зарубіжні видання);
- періодичні видання за темою дослідження;
- фінансова звітність Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО».

4 Зміст роботи (перелік питань, що їх належить розробити)

1 Теоретичні основи формування структури капіталу підприємств сільськогосподарської галузі.

2 Аналіз джерел формування фінансових ресурсів підприємств сільського господарства.

3 Механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств на прикладі Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО».

5 Перелік графічного матеріалу:

1. Характеристика підходів до визначення поняття «капітал підприємства».
2. Класифікація капіталу підприємства.
3. Обсяги та структура джерел формування капіталу сільськогосподарських підприємств України у 2019-2023 роках.
4. Структура джерел формування капіталу сільськогосподарських підприємств України в 2019-2023 роках.
5. Обсяги та структура власного капіталу сільськогосподарських підприємств України у 2019-2023 роках.
6. Обсяги та структура поточних зобов'язань і забезпечень сільськогосподарських підприємств України у 2019-2023 роках.
7. Аналіз складу та структури активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках.
8. Аналіз складу та структури капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках.

АГРО» у 2021-2023 роках.

9. Аналіз абсолютних та відносних змін активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках.
10. Аналіз динаміки пасиву Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках.
11. Фінансові результати діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках.
12. Структура капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках.
13. Механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарського підприємства.

6 Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7 Дата видачі завдання: 02 вересня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми та узгодження плану кваліфікаційної роботи	протягом червня	виконано
2	Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань відповідно до теми	до 15.09.24	виконано
3	Збір, обробка статистичних матеріалів, фінансової звітності	до 01.10.24	виконано
4	Аналіз та систематизація інформаційних джерел по темі дослідження	до 15.10.24	виконано
5	Написання текстової частини кваліфікаційної роботи та оформлення роботи	до 05.12.24	виконано
6	Підготовка ілюстративних матеріалів	до 10.12.24	виконано
7	Попередній захист	з 12.12.24	виконано
8	Захист кваліфікаційної роботи (згідно графіка)	з 20.12.24	виконано

Здобувач

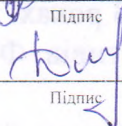

Підпис

Артем ВЕНДЕРА

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник роботи

Підпис

Інна ДОЦЕНКО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Реферат
кваліфікаційної роботи здобувача
Вендери Артема Олеговича

на тему: Механізм формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств на прикладі Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО», с. Великий Карабчіїв, Городоцький район, Хмельницька область

Актуальність теми. Сучасні кризові явища в аграрній сфері викликають значні зміни в діяльності сільськогосподарських підприємств, які суттєво впливають на їх фінансові результати діяльності та структуру капіталу. Перехід від стабільної до мінливої моделі ведення бізнесу, особливо в умовах війни, потребує постійного пошуку нових інструментів розвитку і вдосконалення всіх аспектів управління сільськогосподарським підприємством. Оптимізація структури капіталу стала ключовим завданням для забезпечення стійкості підприємств аграрного сектору. Таким чином, актуальним завданням є удосконалення механізму формування структури капіталу та досягнення її оптимальності для сільськогосподарських підприємств.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні та вивченні теоретико-методичних засад та розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств, що сприятиме зростанню їх вартості, в умовах невизначеності. Відповідно до поставленої мети визначено сукупність завдань, спрямованих на її досягнення: визначити сутності капіталу та систематизувати теоретичні підходи до поняття «капітал підприємства»; узагальнити теоретико-методологічні засади та фактори впливу на формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств; оцінити сучасний стан сільськогосподарських підприємств України на сучасному етапі; здійснити аналіз фінансово-господарської діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО»; проаналізувати структуру капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» та розробити механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження є процес формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні засади формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та методів: загальнонаукових та спеціальних методи, а саме: методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу; методи наукової абстракції, індукції та

дедукції; методи статистичного та фінансового аналізу; методи структурно-логічного групування та порівняння; табличного та графічного прийомів.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та інші нормативно-правові акти України, публічна інформація органів Державної служби статистики України та Міністерства аграрної політики та продовольства України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів за темою дослідження, звітні Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО».

Наукова новизна одержаних результатів полягає наступному:

– дістало подальшого розвитку: сутнісне наповнення поняття «капітал підприємства», що на відміну від існуючих трактується, сукупність ресурсів (фінансові, матеріальні та нематеріальні активи, інші цінності), які підприємство використовує для здійснення фінансово-господарської діяльності та отримання прибутку; наукові підходи щодо тлумачення поняття «структура капіталу» підприємства шляхом виокремлення підходів, що: вказує на пропорцію співвідношення власного та позикового капіталу; є фактором впливу на різноманітні аспекти фінансового стану підприємства; складається із коштів, які залучені як на довгострокових, так і на короткострокових умовах; охоплює лише довгострокові джерела фінансових ресурсів, як зовнішні, так і внутрішні; механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств, який на відмінну від існуючих розподіляється на три блоки: організаційна підсистема, підсистема формування, підсистема контролю та ґрунтується на здійсненні комплексного поетапного пошуку оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи: V Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (14 листопада 2024 р., м. Хмельницький).

Публікації: Вендера А. О. Особливості формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств / А. О. Вендера, І. О. Доценко // Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2024. – С. 8-11.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 75 сторінок, в тому числі 10 таблиць, 15 рисунків. Робота містить 3 додатки. Список використаних джерел містить 42 найменування.

ABSTRACT

Artem Vendera

Full Name

The mechanism of formation of the capital structure of agricultural enterprises on the example of the farm “Karabchiyiv Agro”, Velykyi Karabchiyiv village, Horodok district, Khmelnytskyi region

Topic

The current crisis in the agricultural sector is causing significant changes in the operations of agricultural enterprises, which significantly affect their financial performance and capital structure. The transition from a stable to a changing business model, especially in times of war, requires a constant search for new tools for development and improvement of all aspects of agricultural enterprise management. Optimization of the capital structure has become a key task for ensuring the sustainability of agricultural enterprises. Thus, an urgent task is to improve the mechanism of capital structure formation and achieve its optimization for agricultural enterprises.

The purpose of the qualification work is to substantiate and study the theoretical and methodological foundations and develop scientific and practical recommendations for the formation of an optimal capital structure of agricultural enterprises. In accordance with this goal, a set of tasks aimed at achieving it has been identified:

- to define the essence of capital and systematize theoretical approaches to the concept of “enterprise capital”;
- to generalize theoretical and methodological principles and factors influencing the formation of the capital structure of agricultural enterprises;
- to assess the current state of agricultural enterprises in Ukraine at the present stage;
- to analyze the financial and economic activities of the Farm “KARABCHIV AGRO”;
- to analyze the capital structure of the Farm “KARABCHIEV AGRO” and to develop a mechanism for the formation of an optimal capital structure of agricultural enterprises.

The object of research is the process of forming the capital structure of agricultural enterprises. The subject of the study is the theoretical foundations and practical principles of formation of the optimal capital structure of agricultural enterprises.

Keywords: enterprise capital, agricultural enterprises, capital structure optimization, capital structure, ways to optimize the capital structure.

Зміст

Вступ	6
1 Теоретичні основи формування структури капіталу підприємств сільськогосподарської галузі	9
1.1 Теоретичні аспекти визначення сутності капіталу підприємства	9
1.2 Формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств	18
2 Аналіз джерел формування фінансових ресурсів підприємств сільського господарства	28
2.1 Аналіз сучасного стану та структури капіталу сільськогосподарських підприємств в Україні	28
2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО»	38
3 Механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств на прикладі Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО»	53
Висновки	66
Список використаних джерел	70
Додатки	75

Вступ

Актуальність теми. Сучасні кризові явища в аграрній сфері викликають значні зміни в діяльності сільськогосподарських підприємств, які суттєво впливають на їх фінансові результати діяльності та структуру капіталу. Перехід від стабільної до мінливої моделі ведення бізнесу, особливо в умовах війни, потребує постійного пошуку нових інструментів розвитку і вдосконалення всіх аспектів управління сільськогосподарським підприємством. Оптимізація структури капіталу стала ключовим завданням для забезпечення стійкості підприємств аграрного сектору. Таким чином, актуальним завданням є удосконалення механізму формування структури капіталу та досягнення її оптимальності для сільськогосподарських підприємств.

Процес формування структури капіталу висвітлюється у роботах таких видатних вчених як: Біляк Ю., Беренда Н., Душак М., Косач І., Ковальова О., Поліщук Н. та ін. Особливості оптимізації структури капіталу сільськогосподарських підприємств розглядалися такими вченими як Дідух С., Диха М., Головка О. Ковальчук Н., Лелюк О., Лемішко О., Маматова Л., Роганова Г., Савицька Г., Федорова Т., Фролов С., Чернецька Ю., Яріш О. Проте окремі аспекти проблеми формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств в умовах невизначеності та ризику досліджені недостатньо.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні та вивченні теоретико-методичних засад та розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств, що сприятиме зростанню їх вартості, в умовах невизначеності.

Відповідно до поставленої мети визначено сукупність завдань, спрямованих на її досягнення:

– визначити сутності капіталу та систематизувати теоретичні підходи до поняття «капітал підприємства»;

- узагальнити теоретико-методологічні засади та фактори впливу на формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств;
- оцінити сучасний стан сільськогосподарських підприємств України на сучасному етапі;
- здійснити аналіз фінансово-господарської діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО»;
- проаналізувати структуру капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» та розробити механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження є процес формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств. Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні засади формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств.

Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та методів: загальнонаукових та спеціальних методи, а саме: методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу; методи наукової абстракції, індукції та дедукції; методи статистичного та фінансового аналізу; методи структурно-логічного групування та порівняння; табличного та графічного прийомів.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та інші нормативно-правові акти України, публічна інформація органів Державної служби статистики України та Міністерства аграрної політики та продовольства України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів за темою дослідження, звіти Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:
дістали подальшого розвитку:

- сутнісне наповнення поняття «капітал підприємства», що на відміну від існуючих трактується, сукупність ресурсів (фінансові, матеріальні та нематеріальні активи, інші цінності), які підприємство використовує для здійснення фінансово-господарської діяльності та отримання прибутку;

– наукові підходи щодо тлумачення поняття «структура капіталу» підприємства шляхом виокремлення підходів, що: вказує на пропорцію співвідношення власного та позикового капіталу; є фактором впливу на різноманітні аспекти фінансового стану підприємства; складається із коштів, які залучені як на довгострокових, так і на короткострокових умовах; охоплює лише довгострокові джерела фінансових ресурсів, як зовнішні, так і внутрішні.

– механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств, який на відмінну від існуючих розподіляється на три блоки: організаційна підсистема, підсистема формування, підсистема контролю та ґрунтується на здійсненні комплексного поетапного пошуку оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання теоретико-методичних засад й практичних рекомендацій щодо формування оптимальної структури капіталу у діяльності малих та середніх підприємств аграрного сектору.

Основні результати кваліфікаційної роботи доповідалися на науково-практичних конференціях, зокрема: V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (14 листопада 2024 р., м. Хмельницький). Основні положення, висновки і результати дослідження опубліковано в науковій праці обсягом 0,18 друк. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 75 сторінок, в тому числі 10 таблиць, 15 рисунків. Робота містить 3 додатки. Список використаних джерел містить 42 найменування.

1 Теоретичні основи формування структури капіталу підприємств сільськогосподарської галузі

1.1 Теоретичні аспекти визначення сутності капіталу підприємства

Фінансовий стан сільськогосподарського підприємства в сучасних економічних умовах є комплексною характеристикою його діяльності, яка відображає ефективність управління, фінансову стійкість та платоспроможність суб'єкта господарювання. Аналіз формування та ефективності використання капіталу є фундаментальною складовою фінансового аналізу, оскільки саме капітал є основою для фінансової стійкості підприємства та його розвитку. Результати такого аналізу дозволяють оцінити ефективність інвестицій, оптимізувати структуру капіталу та приймати обґрунтовані рішення щодо подальшої діяльності підприємства.

На сьогодні, поняття «капітал» є однією з найбільш вживаних економічних категорій у понятійному апараті фінансової науки. Його сутність еволюціонувала протягом історії економічної думки, від класичної політекономії до сучасної неокласичної теорії. Різноманітність трактувань капіталу відображає зміну економічних умов та поглиблення наукового розуміння економічних процесів. Це зумовлено тим, що, як і будь-яке економічне явище, ця категорія має різні форми прояву. Капітал може розглядатися як фізичні активи підприємства, фінансові ресурси, інтелектуальна власність, людський капітал та інші види фінансових цінностей. Кожен науковець, працюючи над конкретним дослідженням, надає терміну капітал індивідуального тлумачення, адаптуючи його до специфіки своєї дослідницької проблеми, що дозволяє максимально точно відобразити та розкрити особливості досліджуваної проблеми.

В таблиці 1.1. наведена порівняльна характеристика тлумачень поняття «капітал підприємства» з точки зору різних вчених.

Таблиця 1.1 – Характеристика підходів до визначення поняття «капітал підприємства»

Автор	Визначення
Біла О.	«сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві, який авансований у господарську діяльність та включає власний, позичений і залучений капітал» [2]
Данілов О., Денисенко Д.	«сукупність ресурсів, наявних у розпорядженні товаровиробника, які можуть бути використані для створення нової вартості та отримання економічної вигоди» [11]
Поддєрьогін А.	«фінансові ресурси, які залучені до господарського обороту, що забезпечує їхній приріст» [30]
Дідух С., Федорова Т.	«фінансові, соціальні та економічні ресурси суб'єкта господарювання, втілені в його майно, яке використовується для розширеного відтворення з метою отримання прибутку» [13, с. 176]
Ковальов А., Літвінов О.	«сукупність власних і позикових фінансових ресурсів, що використовуються для фінансування активів із метою одержання прибутку» [19, с. 59]
Щербань О., Невдачина О.	«сукупність грошових, матеріальних і нематеріальних активів господарюючого суб'єкта, які мобілізовані з різних джерел і що беруть участь в операційних та інвестиційних процесах з метою отримання доходу та/або максимізації ринкової вартості активів підприємств» [40, с. 285]
Свірідова С., Каланжова О.	«грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні підприємства та призначені для покриття потреб у забезпеченні процесу його функціонування» [33, с. 266]
Грешко Р., Харабара В.	«сукупність ресурсів (матеріальних, фінансових, інтелектуальних), спрямованих на виробництво товарів або послуг, ефективне використання яких сприяє досягненню поставлених цілей та отриманню стійких конкурентних переваг» [10, с. 94]
Кучменко В.	«сукупність запасу фінансово-економічних благ, як у формі грошових коштів так і не грошовій формі й капітальних інвестицій, що залучаються суб'єктами господарювання до економічного процесу як інвестиційний ресурс і фактор операційної діяльності в напрямі отримання фінансового результату, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з фактором часу, ризику і ліквідності [23, с. 235]
Визначення запропоноване автором	сукупність ресурсів (фінансові, матеріальні та нематеріальні активи, інші цінності), які підприємство використовує для здійснення фінансово-господарської діяльності та отримання прибутку.

Джерело: систематизовано автором на основі [2, 10, 11, 13, 19, 23, 33, 40]

Розглянувши трактування капіталу підприємства вченими-науковцями, варто відмітити, що існує кілька підходів до визначення капіталу підприємства. Окремі, вчені сходяться на думці, що капітал – це ресурси, які підприємство використовує для своєї діяльності, які включаючи лише ті активи, які фінансуються за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань. Деякі дослідники вважають, що капітал – це вся власність підприємства, включаючи як власні, так і залучені кошти. Третій підхід є проміжним, виключаючи з капіталу лише товарний кредит.

Проведене дослідження сутності капіталу підприємства дозволяє стверджувати, що окремі тлумачення містять лише змістове наповнення певного аспекту різних частин природи капіталу, що вказує на складність даної категорії. Таким чином, капітал підприємства можна схарактеризувати як сукупність ресурсів (фінансові, матеріальні та нематеріальні активи, інші цінності), які підприємство використовує для здійснення фінансово-господарської діяльності та отримання прибутку. Капітал доцільно представити як головну фінансову базу у формі інтегрованих і виробничих процесів власних і позикових коштів на етапах створення і функціонування підприємства з метою фінансового забезпечення його діяльності. У процесі здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства капітал використовують як інвестиційний та виробничий ресурс і при цьому він виступає носієм аналітичної інформації з метою управління підприємством на основі кругообігу капіталу. Маючи властивості змінної величини, капітал підприємства постійно знаходиться в русі в часі та в просторі, проявляючи всі ознаки не тільки економічного, але і, значною мірою, соціально-економічної категорії.

Для того, щоб зрозуміти економічну сутність капіталу підприємства, розглянемо його основні ознаки [33, с. 263]:

- охоплює всі стадії фінансового циклу, який включає в себе залучення капіталу з різних джерел, його раціональне використання для досягнення поставлених цілей та забезпечення фінансової стійкості підприємства;
- знаходить своє відображення в процесі формування основних і обігових

активів. Капітал підприємства є ключовим елементом, який запускає виробничий процес і забезпечує ефективне функціонування суб'єкта господарювання;

– є одночасно і результатом минулого накопичення, і джерелом для майбутнього виробництва. Часовий вимір капіталу відображає його здатність перетворювати ресурси сьогодні на прибуток в майбутньому. Ця подвійна природа капіталу підкреслює його важливу роль у забезпеченні стійкого економічного зростання;

– підлягає зносу, як фізичному, так і моральному. Фізичний знос пов'язаний з використанням обладнання, а моральний – зі появою нових технологій. Ефективна бізнес-модель є запорукою зростання капіталу, оскільки дозволяє отримувати прибуток, який може бути реінвестований для розширення виробництва та оновлення основних фондів;

– є об'єктом власності і розпорядження. Капітал можна позичити, придбати, продати, інвестувати. Він є товаром на ринку капіталів, має ціну, що формується під впливом попиту та пропозиції;

– є основний показник вартості компанії. Саме він демонструє здатність підприємства фінансувати свою діяльність без залучення зовнішніх коштів. Чим більший власний капітал, тим стабільніша та привабливіша для інвесторів компанія;

– є важливою компонентою системи визначення показників ефективності господарської діяльності підприємства. Динаміка обсягу та структури капіталу відображає тенденції та проблеми розвитку суб'єкта господарювання [26, с. 41];

– є чинником ризику, що визначається самим процесом його формування та використання. Невизначеність, пов'язана з формуванням та використанням фінансового капіталу, може призвести до втрати доходів, упущеної вигоди та, як наслідок, негативно вплинути на подальший розвиток підприємства.

Капітал підприємства характеризується не лише своєю багатоаспектною сутністю, але й багатоманітністю видів, в яких він виступає. Усе це потребує необхідної систематизації використовуваних термінів. Тому, для ширшого розуміння процесів суб'єктів господарювання, до яких залучений капітал, на рисунку 1.1 систематизовано класифікацію його видів.

Рисунок 1.1 – Класифікація капіталу підприємства

Джерело: узагальнено на основі [10, 26, 33]

Основною класифікаційною ознакою капіталу є його належність підприємству. Залежно від того, кому належать кошти, які використовує підприємство, капітал поділяється на власний та залучений. Власний капітал – це основа фінансової стабільності підприємства, він формується за рахунок вкладів власників та не підлягає поверненню. Залучений капітал, навпаки, є тимчасовим джерелом фінансування і повинен бути повернутий разом з відсотками. Підприємство може залучати як короткостроковий (до одного року),

так і довгостроковий позиковий капітал (більше одного року) із зовнішніх джерел. Приклади зовнішніх джерел включають звичайні банківські позики, позики небанківських фінансових установ та інших компаній, державні кошти, фінансовий лізинг, податковий кредит, товарні кредити [18].

За цілями використання у складі підприємства виділяються такі види капіталу: виробничий, позиковий та спекулятивний. Виробничий капітал – це кошти, які безпосередньо задіяні у виробничому процесі. Це можуть бути будівлі, обладнання, сировина, готова продукція тощо. Його основна мета – забезпечення безперервності виробництва та отримання прибутку від реалізації товарів або послуг. Позиковий капітал – це кошти, які підприємство вкладає в інші фінансові інструменти з метою отримання додаткового доходу. Це можуть бути депозити в банках, облігації інших компаній тощо. Основна мета – збільшення загального обсягу капіталу через інвестування. Спекулятивний капітал – це найбільш ризикова частина капіталу, яка використовується для отримання швидкого прибутку за рахунок різниці в цінах фінансових інструментів. Це можуть бути операції з деривативами, валютою тощо.

За формами інвестування розрізняють капітал в грошовій, матеріальній та нематеріальній формах. Найпоширеніша форма інвестування є грошова форма, коли інвестор вносить гроші в статутний фонд підприємства. Матеріальна форма передбачає внесення інвестором в статутний фонд матеріальні активи, такі як будівлі, обладнання, сировина тощо. Вартість цих активів оцінюється і вноситься до статутного фонду. Нематеріальна форма інвестування передбачає внесення до статутного фонду нематеріальних активів, таких як патенти, ліцензії, ноу-хау, торгові марки [33, с. 264].

Залежно від того, в які активи інвестуються кошти підприємства, капітал поділяється на основний та оборотний. Основний капітал – це кошти, вкладені в довгострокові активи, такі як будівлі, обладнання, земля. Оборотний капітал – це кошти, вкладені в короткострокові активи, які постійно оновлюються, наприклад, запаси сировини, готова продукція, дебіторська заборгованість.

За формою надходження в процесі кругообігу, тобто в залежності від

стадій загального циклу цього кругообігу, розрізняють капітал підприємства у грошовій, виробничій та товарній формах.

Залежно від того, як організоване підприємство, його капітал може бути акціонерним, пайовим або індивідуальним. Акціонерний капітал складається з акцій, які належать акціонерам – власникам акціонерного товариства. Кожна акція дає право на частину прибутку і управління компанією. Пайовий капітал складається з паїв, які належать учасникам товариства. Розмір паю визначає частку учасника у прибутку і майні товариства. Індивідуальний капітал належить одній особі – власнику підприємства. Вся відповідальність за діяльність підприємства лежить на власнику. В переважній більшості капітал сільськогосподарських підприємств формується у вигляді пайового капіталу, що пов'язано з специфікою їх діяльності. Пайовий капітал становить суму пайових внесків членів кооперативів, що передбачена засновницькими документами. Розміри пайових внесків до кооперативу встановлюються в рівних частинах і (або) пропорційно очікуваній участі члена кооперативу в його господарській діяльності. Принцип пропорційності при визначенні розміру пайових внесків – головний, що обумовлено особливостями пайових відносин у кооперативах: паї кожного члена кооперативу пов'язані з користуванням послугами свого підприємства; паї не можуть вільно переходити від однієї особи до іншої; може бути передбачена персональна матеріальна відповідальність членів кооперативу за борги підприємства у випадку його ліквідації [18].

Залежно від того, наскільки активно капітал використовується підприємством, його поділяють на працюючий і непрацюючий. Працюючий капітал – це гроші, які постійно обертаються, приносячи прибуток. Непрацюючий капітал – це кошти, які інвестовані в активи, що не беруть участі в повсякденній діяльності підприємства і не приносять прямого доходу. Це можуть бути довгострокові фінансові інвестиції, нерухомість, яка не використовується в бізнесі тощо.

Залежно від того, як власник використовує свій капітал, його можна поділити на два типи: споживчий та накопичувальний. Споживчий капітал – це

гроші, які власник витрачає на свої потреби, наприклад, виплачує собі дивіденди або купує нові особисті речі. Накопичувальний капітал – це гроші, які власник інвестує назад у бізнес, щоб він розвивався і зростав.

Капітал є основою функціонування сучасного підприємства, представляє собою ключовий ресурс, що використовується для забезпечення операційної діяльності суб'єкта господарювання та покращення власної діяльності. Тобто капітал підприємства – це активи, що слугують для досягнення конкретних цілей. На рисунку 1.2 представлено основні функції капіталу підприємства.

Рисунок 1.2 – Функції капіталу підприємства

Джерело: узагальнено на основі [13, 40]

Виробнича функція капіталу підприємства, передбачає що він

використовується для забезпечення базової діяльності суб'єкта господарювання, а саме: придбання сировини, обладнання, технологій та інших ресурсів, що залучаються при виробництві товарів та при наданні послуг.

Капітал виконує функцію фінансування, яка є багатогранною і має вирішальне значення для діяльності будь-якого підприємства. Адже, капітал відіграє ключову роль у фінансуванні підприємства, забезпечуючи його необхідними ресурсами для досягнення поставлених цілей.

Функція зростання та розвитку розкриває капітал як інструмент для розвитку підприємства, тобто дозволяє розширювати сфери діяльності, захоплювати нові ринки, впроваджувати інновації та збільшувати виробничі потужності.

Функція платоспроможності капіталу полягає в забезпеченні достатніх коштів для своєчасного виконання всіх фінансових зобов'язань підприємства, включаючи розрахунки з персоналом, постачальниками та кредиторами.

Функція управління ризиками капіталу полягає в створенні резерву ресурсів, який дозволяє підприємству успішно долати несподівані труднощі та адаптуватися до змін ринкового середовища.

Функція задоволення інтересів зацікавлених сторін розкриває капітал як інструмент, що задовольняє інтереси акціонерів, працівників, клієнтів та інших стейкхолдерів, сприяючи стабільності та успіху діяльності.

Функція інновацій та досліджень передбачає, що завдяки капіталу підприємство може створювати нові продукти та технології, які дозволяють йому залишатися конкурентоспроможним на ринку.

Функція підвищення ефективності відбиває регулятивну природу капіталу, яка полягає не тільки у використанні задля модернізації виробничих процесів, підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств, а й впливає на вартість залучення його складових, а отже і ефективність його використання.

Функція забезпечення безперервності виробництва, передбачає що капітал забезпечує фінансову стійкість підприємства, дозволяючи йому здійснювати поточні платежі, оплачувати заробітну плату працівникам, купувати сировину та

матеріали.

Інвестиційна функція, суть якої полягає в тому, що капітал є основою для інвестицій у нові проекти, модернізацію виробництва, розширення асортименту продукції та послуг. Інвестуючи в основні фонди, оборотні активи та нематеріальні активи, підприємство забезпечує своє зростання та підвищення конкурентоспроможності.

Отже, аналіз основних підходів до трактування сутності капіталу свідчить про різноплановість поглядів науковців стосовно його трактування. З'ясувавши сутність та основні характеристики капіталу підприємства підкреслимо його багатоаспектність, динамічність та неоднорідність структури. Зважаючи на його важливе значення для діяльності підприємства, необхідно дослідити особливості формування його структури, яка покликана забезпечити ефективний розвиток підприємства, підвищити його конкурентоздатність та успішність.

1.2 Формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств

Розвиток сільськогосподарських підприємств базується на структурі фінансування їх діяльності як за рахунок власного, так і за рахунок запозиченого капіталу. Від якості формування капіталу залежить не лише фінансова стійкість та автономія сільськогосподарських підприємств, але й їх загальний конкурентний стан. Обсяг капіталу та галузева специфіка підприємства визначають його фінансовий потенціал та вектори конкурентного розвитку бізнесу.

Питання формування структури капіталу підприємства широко висвітлюються в економічній літературі та представлені різними точками зору. На сьогодні різняться думки вчених-економістів щодо трактування самої сутності поняття «структура капіталу» підприємства, які представлено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Підходи до визначення поняття «структура капіталу» підприємства

Автор	Визначення
Вказує на пропорцію співвідношення власного та позикового капіталу	
Згалова В., Кулаковська Т., Рашевский А.	«співвідношення джерел позикового і власного фінансування, яке прийняте підприємством для реалізації його ринкової стратегії» [17]
Пономарьов Д.	«спеціальне логічне поняття, введене в сучасний фінансовий аналіз для позначення співвідношення джерел позикового і власного фінансування, яка прийнята в підприємства для реалізації її ринкової стратегії» [31, с. 56]
Дідух С., Федорова Т.	«співвідношення власних, позикових і залучених ресурсів у матеріальній та нематеріальній формах, яке формується підприємством у процесі своєї фінансово-господарської діяльності для здійснення її подальшого фінансування» [13, с. 177]
Школьник І., Кремень В.	«забезпечення такого поєднання власного і позикового капіталу, яке оптимізує рівень фінансових ризиків згідно з обраними критеріями управління прибутком підприємства» [39]
Фактор впливу на різноманітні аспекти фінансового стану підприємства	
Домбровська С., Лапіна І.	«склад необхідних видів та обсягів фінансових ресурсів з метою забезпечення розвитку і розширення виробництва, реалізації поставлених стратегічних цілей, зростання ліквідності, фінансової стійкості і прибутковості підприємства на основі залучення оптимальних джерел фінансування діяльності та раціональних напрямів їх використання» [14, с. 128]
Складається із коштів, які залучені як на довгострокових, так і на короткострокових умовах	
Фальченко О.	«співвідношення довгострокового і короткострокового позикового капіталу підприємства і всіх форм власного капіталу підприємства, що залучаються для вирішення власних довгострокових завдань» [36, с. 775]
Ковальова О.	«пропорція співвідношення фінансових ресурсів підприємства, залучених на довго- та короткостроковій основі на умовах позики або власності, необхідних для забезпечення потреб фінансово-господарської діяльності для реалізації стратегічних пріоритетів і таких, що чинять безпосередній вплив на показники фінансового стану» [20, с. 15]
Охоплює лише довгострокові джерела фінансових ресурсів, як зовнішні, так і внутрішні	
Беренда Н., Редзюк Т., Ворона К.	«сукупність фінансових коштів підприємства з різних джерел довгострокового фінансування, а якщо говорити точніше – співвідношення власних і позикових фінансових коштів, використовуваних у господарській діяльності» [1, с. 15]

Джерело: виокремлено автором на основі [1, 13, 17, 14, 20, 31, 36, 39]

Дослідження сутності поняття «структура капіталу» підприємства дозволило виділити декілька основних підходів у його тлумачення. Значна кількість вчених-економістів дотримуються думки, що поняття «структура капіталу» необхідно розглядати як співвідношення власного, так і позичкового капіталу підприємства [13, 17, 31, 39]. Домбровська С., Лапіна І. [14], вважають що структура капіталу є фактором впливу на різноманітні аспекти фінансового стану підприємства. На думку [20, 36], структура капіталу підприємства складається із коштів, які залучені як на довгострокових, так і на короткострокових засадах. Тоді як, на думку Беренди Н., Редзюк Т., Ворони К. [1] капітал підприємства охоплює лише довгострокові джерела фінансових ресурсів, як зовнішні, так і внутрішні.

З проведеного дослідження, варто зауважити що структура капіталу сільськогосподарських підприємства формується за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх джерел, що обумовлюється як специфікою діяльності підприємств сільського господарства, так і особливостями їх фінансового розвитку. Прийнято виділяти дві основні схеми джерел формування структури капіталу сільськогосподарських підприємства:

- змішане фінансування, при якому капітал підприємства формується за рахунок власних і позикових коштів, що залучаються в різних пропорціях;
- повне самофінансування, при якому капітал формується за рахунок лише власних коштів та резервів [16, с. 48].

Власний капітал слугує первинним джерелом фінансування діяльності підприємства і є одним з ключових показників його фінансової стійкості. Чим більша частка власних коштів у загальній структурі капіталу, тим менше підприємство залежить від зовнішніх джерел фінансування і тим вища його стійкість до фінансових ризиків. Його обсяг у порівнянні з позиковими коштами відображає здатність підприємства покривати свої зобов'язання та протистояти фінансовим труднощам. Власний капітал є постійним джерелом фінансування підприємства. Він формується за рахунок статутного капіталу, що формується за рахунок внесків засновників (зовнішнє джерело), та за рахунок внутрішніх

резервів, що утворюються в процесі господарської діяльності (капіталізація прибутку, переоцінка активів).

Ключовим джерелом формування власного капіталу підприємств сільського господарства є внески їх засновників. Це можуть бути як первинні інвестиції під час створення компанії, так і додаткові вкладення на пізніших етапах. Засновники можуть вносити гроші, майно, цінні папери або інтелектуальну власність, що стає основою для подальшого розвитку сільськогосподарських підприємств.

Випуск нових акцій і їх продаж на відкритому ринку, є популярним методом залучення капіталу для сільськогосподарських підприємств які створені у формі акціонерного товариства. Кошти, отримані від продажу акцій, підприємство може використовувати для розширення своєї діяльності. Даний вид фінансування є найбільш оптимальним для великих компаній.

Додаткова емісія акцій – це процес, під час якого підприємство збільшує свій статутний капітал шляхом випуску нових акцій. Однак, необхідно враховувати, що надмірна емісія акцій може негативно вплинути на фінансовий стан компанії та знизити довіру інвесторів [14].

Надходження від участі в капіталі інших компаній формуються за рахунок двох основних джерел: дивідендів, які підприємство отримує як власник акцій інших підприємств, та приросту вартості цих акцій, який реалізується при їх продажу. Інвестуючи в інші компанії, сільськогосподарське підприємство не лише отримує фінансовий дохід, але й може розширити свій вплив на ринку, отримати доступ до нових технологій або забезпечити собі стабільні поставки сировини.

Підприємства сільського господарства часто отримують державну підтримку у вигляді цільових асигнувань. Це пов'язано з тим, що агропромисловий сектор відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни. Держава стимулює розвиток цього сектору шляхом цільових програм фінансування сільськогосподарських підприємств, наданням субсидій, податкових пільг для підтримки розвитку аграрних підприємств.

Одним з основних внутрішніх джерел нарощування капіталу сільськогосподарських підприємств є нерозподілений прибуток, тобто фінансовий результат діяльності підприємства за період, який не був розподілений між акціонерами у вигляді дивідендів, а залишився у його розпорядженні.

Переоцінка активів, таких як запаси, основні засоби та нематеріальні активи, може суттєво вплинути на фінансовий стан компанії. Якщо під час переоцінки виявляється, що їхня ринкова вартість зросла, то це призводить до збільшення власного капіталу підприємства. Навпаки, якщо вартість активів знизилася, це може спричинити зменшення капіталу та, відповідно, погіршити фінансові показники.

Додатковим джерелом капіталу може виступати продаж активів в умовах, якщо реалізація відбувається за вартістю, що є вищою за поточну балансову вартість, оскільки в результаті продажу відбувається лише зміна форми виробничих ресурсів на більш ліквідну – грошові кошти або їх еквіваленти, і лише у випадку продажу за вищою вартістю відбувається зростання обсягу власного капіталу.

Крім внутрішніх джерел формування власного капіталу, значним джерелом формування ресурсів сільськогосподарських підприємств є довгострокові та короткострокові позикові джерела формування капіталу, розглянемо їх детальніше.

Довгострокове кредитування передбачає надання фінансових ресурсів на строк понад рік як банківськими, так і небанківськими фінансовими установами. З одного боку, вони дозволяють отримати фінансування на тривалий термін під нижчі відсотки. З іншого боку, для їх отримання потрібна більш ретельна перевірка кредитоспроможності позичальника та надання додаткових гарантій.

Державне кредитування є важливим інструментом підтримки підприємств сільського господарства. За допомогою довгострокових кредитів держава стимулює розвиток аграрної галузі та підтримує малий та середній бізнес. Державні кредити надаються на вигідних умовах, але мають певні обмеження. З одного боку, низькі відсотки і довгий термін кредитування дозволяють

реалізувати масштабні проекти. З іншого боку, суворий контроль з боку держави може ускладнювати ведення господарської діяльності.

Одним з найяскравіших прикладів державної підтримки аграрного сектору України є програма «Доступні кредити 5-7-9». Ця ініціатива надає сільгоспвиробникам можливість отримати фінансування в розмірі від 100 тисяч до 90 мільйонів гривень на пільгових умовах. Відсоткова ставка за такими кредитами може коливатися від 0 до 9% річних, що робить їх значно доступнішими порівняно з ринковими ставками. Програма спрямована на підтримку розвитку сільського господарства, модернізацію виробництва та підвищення конкурентоспроможності українських аграріїв на світовому ринку [15]. Таким чином, програми державного кредитування привабливий своєю відносною дешевизною, але його залучення обмежене зростанням ризиків для сільськогосподарських підприємств.

Внутрішні джерела формування капіталу сільськогосподарських підприємств мають ряд переваг. По-перше, вони дозволяють зберегти незмінною структуру власності підприємства. По-друге, використання власних коштів не призводить до збільшення фінансового навантаження на підприємства, такого як відсотки за кредитами. Крім того, процедура залучення внутрішніх ресурсів є відносно простою. Однак, основним недоліком такого фінансування є його обмеженість. Часто власних коштів недостатньо для оновлення основних засобів сільськогосподарських підприємств та вирішення всіх фінансових проблем підприємства. Таким чином, сільськогосподарські підприємства, що використовують лише власний капітал, мають найвищий рівень фінансової стійкості, але така політика обмежує темпи розвитку діяльності суб'єктів господарювання, а також не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал.

На сьогодні, в умовах війни, в структурі капіталу сільськогосподарських підприємств, переважають зовнішні джерела фінансування господарської діяльності. Проте їх залучення має свої обмеження. Головними факторами, що впливають на можливості залучення зовнішніх ресурсів, є фінансова стійкість та

інвестиційна привабливість самого сільськогосподарського підприємства, а також фінансові можливості кредиторів та інвесторів. Незважаючи на очевидні переваги, такі як можливість залучення значних обсягів коштів, зовнішнє фінансування має і свої недоліки. Серед них можна виділити складність процедури залучення коштів, необхідність надання гарантій та забезпечення, можливі зміни у структурі власності та управлінні підприємством, а також зростання фінансового ризику, пов'язаного з необхідністю обслуговування боргу. У разі невиконання зобов'язань перед кредиторами або інвесторами, підприємство може зіткнутися з серйозними фінансовими проблемами, аж до втрати платоспроможності [3, с. 86].

Таким чином, при виборі схеми формування структури капіталу дуже важливо враховувати переваги та недоліки обраних джерел фінансування діяльності підприємства. Наведенні на рисунку 1.3, переваги та недоліки використання власного та позикового капіталу обумовлюють вибір стратегії формування структури капіталу окремого підприємства аграрної галузі.

Основна мета формування капіталу сільськогосподарських підприємства полягає в оптимізації його структури для забезпечення активів підприємства і ефективного його використання. З огляду на це процес формування капіталу сільськогосподарського підприємства вимагає дотримання принципів. Погоджуємось з думкою авторів Згадової В., Кулаковської Т., Рашевського А., що до основних принципів відносять [17]:

– врахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства (обсяг і структура капіталу підприємства повинні постійно адаптуватися до мінливих умов ринку та забезпечувати стабільний розвиток підприємства в довгостроковій перспективі);

– забезпечення відповідності обсягу капіталу, який залучається, до обсягу активів підприємства, що формуються (загальна потреба в капіталі підприємства базується на його потребі в обігових і необігових активах);

– забезпечення мінімізації витрат щодо формування капіталу з різних джерел (здійснюється в процесі управління вартістю капіталу);

– забезпечення оптимальності структури капіталу з позицій ефективного функціонування (оптимальна структура капіталу є потужним інструментом для досягнення стратегічних цілей підприємства);

– забезпечення високоефективного використання капіталу в процесі господарської діяльності (максимізації показника рентабельності).

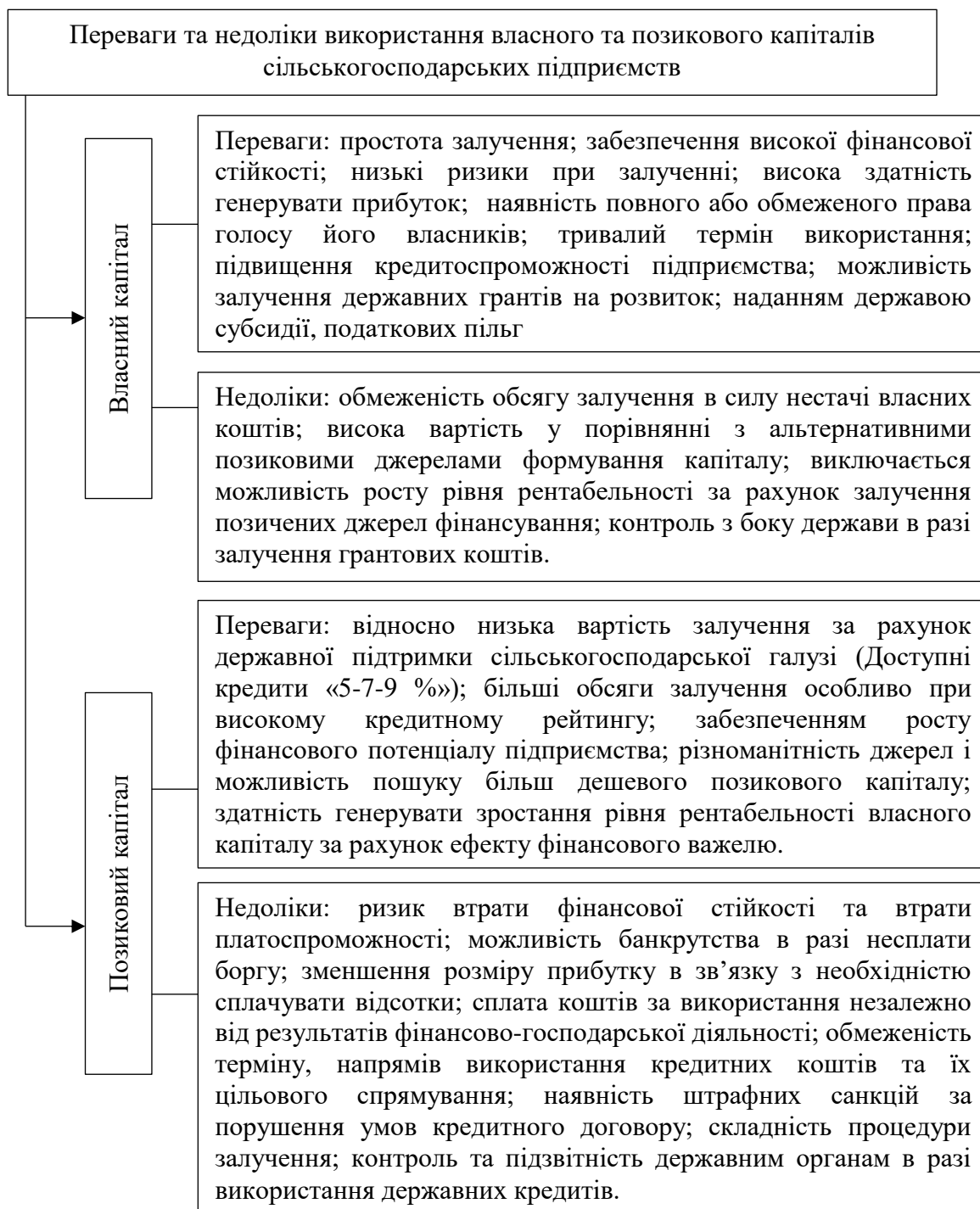

Рисунок 1.3 – Переваги та недоліки використання власного та позикового капіталів [33, 40]

На формування структури капіталу підприємств сільського господарства впливають різноманітних чинників мікро- та макросередовища, які необхідно враховувати для захисту від впливу систематичних і специфічних ризиків у процесі забезпечення фінансово-господарської діяльності підприємства. Чинники, що впливають на структуру капіталу сільськогосподарських підприємств поділяються на внутрішні і зовнішні [27, с. 303]:

– до чинників зовнішнього середовища належать: інституційно-правові чинники (вимоги щодо розміру та порядку формування окремих елементів власного та позикового капіталу підприємства; вимоги Європейського Союзу щодо діяльності та якості продукції сільськогосподарських підприємств, які пов'язані з Євроінтеграційною політикою України; воєнний стан, який вводить ряд обмежень на діяльність сільськогосподарських підприємств; обмеження експортних операцій, які пов'язані з військовими діями та діями польських аграріїв; економічна криза яка впливає на обсяг фінансових ресурсів підприємства), фінансово-економічні чинники (інфляція та ризик девальвації гривні, що негативно впливає на купівельну спроможність споживачів сільськогосподарської продукції та вартість сировини для здійснення виробничої діяльності агропідприємств, а також на стабільність отримання доходу; грошово-кредитна політика НБУ, що обмежує банківські розрахунки сільськогосподарських підприємств; стійкість національної валюти, що впливає на міжнародні розрахунки підприємств; «стихійні» дотації держави підприємствам аграрного сектору; пільги та спрощене оподаткування для сільськогосподарських підприємств; ринкова ситуація на фінансовому ринку, що визначає особливості залучення фінансових ресурсів у його грошово-кредитному та фондовому сегментах), соціально-управлінські чинники (рівень корпоративного управління в державі, регіоні, галузі сільського господарства; соціальна стабільність; рівень корупції в країні, в т.ч. і аграрній сфері);

– до чинників внутрішнього середовища належать: вимоги щодо розміру та порядку формування власного капіталу сільськогосподарського підприємства (розмір статутного, резервного капіталу, вимоги щодо додаткової емісії акцій

тощо) та позикового капіталу (залучення кредитів, емісія облігацій тощо), які регулюються внутрішніми нормативними документами; рівень та якість фінансового менеджменту; інвестиційна привабливість сільськогосподарського підприємства; поточна ліквідність активів підприємства; масштаби діяльності аграрного підприємства; ступінь контролю управління підприємства власниками; рентабельність активів; конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства; дохідність діяльності компанії у поточний момент оцінки; Оцінка фінансовими установами стадії розвитку підприємства та узгодження умов надання позики відповідно до положення на ринку; вимірювання впливу податкового тиску на фінансовий результат діяльності підприємства; особливості облікової політики на підприємстві [20].

Чинники які впливають на діяльність сільськогосподарських підприємства, що виникають у процесах залучення і розміщення капіталу, мають свої особливості у великих, середніх та малих підприємствах подеколи набуваючи протилежних тенденцій. Процес формування структури капіталу безпосередньо впливають на фінансовий стан сільськогосподарських підприємств та спричинюють порушення фінансової безпеки, погіршуючи фінансову стійкість, знижуючи ліквідність і платоспроможність господарюючих суб'єктів.

Тому в умовах війни та спричинених нею динамічних змін умов господарювання сільськогосподарських підприємств, суттєвого підвищення рівня ризиків, ключовою умовою збереження конкурентоспроможності підприємств галузі є оптимізація структури капіталу.

2 Аналіз джерел формування фінансових ресурсів підприємств сільського господарства

2.1 Аналіз сучасного стану та структури капіталу сільськогосподарських підприємств в Україні

Аграрний сектор України, який і до війни стикався з низкою викликів, таких як зношеність техніки, дефіцит якісних добрив та засобів захисту рослин, зміна кліматичних умов та наслідки пандемії COVID-19, зазнав значного погіршення внаслідок повномасштабного вторгнення рф. Війна додала до вже існуючих проблем українського сільського господарства нові виклики, пов'язані з руйнуванням інфраструктури, незадовільною кількістю та низькою якістю матеріально-технічних засобів для аграрного виробництва, високими цінами на продукцію сільськогосподарського виробництва, що суттєво ускладнили діяльність сільськогосподарських підприємств.

З початку повномасштабної війни українське сільське господарство зіткнулося з безпрецедентними викликами: руйнуванням інфраструктури, блокуванням портів, дефіцитом палива та добрив, мінуванням земель, що призвело до зменшення посівних площ та погіршення стану ґрунтів. Ці фактори, разом із низькою пропускнуою здатністю залізничного транспорту та імпортозалежністю галузі, поставили під загрозу діяльність сільського господарства в Україні.

Через війну понад 3,5 млн га українських земель опинилися поза межами сільськогосподарського обробітку. Блокада морських портів, через які раніше експортувалося 90% українського зерна, призвела до критичного зниження обсягів експорту, який тепер обмежений пропускнуою спроможністю залізничного транспорту. Військова агресія рф паралізувала український експорт зерна, скоротивши його обсяги більш ніж у 7 разів порівняно з довоєнним

періодом. За даними Міністерства аграрної політики, залізничний транспорт здатний перевозити лише близько 14% від обсягу зерна, який раніше експортувався морськими шляхами [28].

Сільське господарство характеризується високою ресурсоемністю та тривалими виробничими циклами. Це вимагає від аграрних підприємств постійних і стабільних фінансових ресурсів для підтримки виробництва на належному рівні. Війна суттєво ускладнила цю ситуацію, змусивши аграріїв шукати нові джерела фінансування для виживання.

Джерела фінансування сільськогосподарських підприємств у найкращій мірі демонструє інформація з їх фінансової звітності, а саме – балансу. Власне, пасив балансу відображає джерела формування капіталу суб'єктів господарювання. В таблиці 2.1 проаналізовано обсяги та структуру пасиву вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 2.1 – Обсяги та структура джерел формування капіталу сільськогосподарських підприємств України у 2019-2023 роках

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Обсяг					
Власний капітал, тис. грн	519132326,0	608199290,0	791087998,2	805376090,7	869684243,0
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн	92559352,2	76454115,3	86249027,4	98598621,2	104601562,0
Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн	408857609,4	436087326,0	454628626,8	524528603,2	539288040,7
Всього, тис. грн	1020604471,5	1120817614,6	1332022806,3	1428560950,6	1513615786,5
Структура					
Частка власного капіталу, %	50,9	54,3	59,4	56,4	57,5
Частка довгострокових зобов'язань і забезпечень, %	9,1	6,8	6,5	6,9	6,9
Частка поточних зобов'язань і забезпечень, %	40,0	38,9	34,1	36,7	35,6

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [35]

За результатами аналізу обсягів та структури пасивів вітчизняних сільськогосподарських підприємств, можна зробити наступні висновки. По-перше, позитивною тенденцією в 2019-2023 роках є збільшення обсягів пасивів підприємств сільськогосподарської галузі. Якщо на кінець 2019 року відповідний показник становив 1020604471,5 тис. грн, то до 2023 року обсяг пасивів збільшився до 1513615786,5 тис. грн. В аналізованому періоді, темп зростання показника склав 48,3 %. Таким чином, сільськогосподарські підприємства оперують більшою сумою капіталу, що є позитивним з огляду на їх капіталізацію.

Позитивним є те, що таке зростання відбулося за рахунок власних джерел або власного капіталу сільськогосподарських підприємств. Його обсяги за 2019-2023 роки збільшилися з 519132326,0 тис. грн до 869684243,0 тис. грн, а саме на 350551917 тис. грн або на 67,5 %. Така ситуація є свідченням як покращення фінансово-економічного стану підприємств сільськогосподарської галузі, так і удосконаленням складу і структури джерел їх фінансування. Тобто коли зменшуються обсяги поступлень зі зовнішніх джерел та зростають за рахунок внутрішніх джерел фінансування. За такої ситуації покращуються параметри фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств.

В той же час, відбулося несуттєве зростання у 2023 році, в порівнянні з 2019 роком обсягів довгострокових зобов'язань підприємств. Оскільки це відбувалося на тлі практично сталих обсягів поточного капіталу підприємств, що є свідченням залучення суб'єктами господарювання фінансування з таких джерел, як довгострокові кредити банків.

Що стосується структури капіталу сільськогосподарських підприємств, що представлено на рисунку 2.1., варто відзначити, що за період 2019-2023 років, частка власного капіталу перевищувала 50 %, а саме зросла з 50,9 % в 2019 році до 57,5 % на кінець 2023 року. Вказаний факт означає, що коефіцієнт фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств становив 0,58, що свідчить про достатньо високий рівень стійкості капіталу суб'єктів господарювання аналізованої галузі.

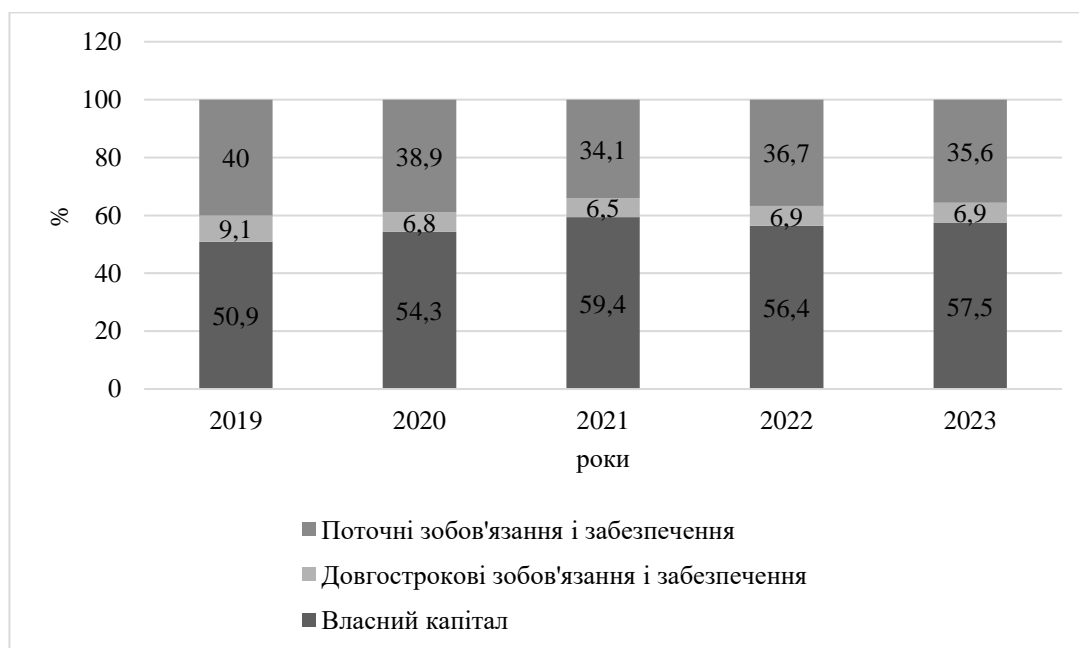

Рисунок 2.1 – Структура джерел формування капіталу сільськогосподарських підприємств України в 2019-2023 роках

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [35]

Попри збільшення обсягів поточних зобов'язань і забезпечень в 2019-2023 роках, їх частка зменшується, хоча й залишається все ще високою. Починаючи з 2019 року питома вага поточних зобов'язань зменшується з 40 % до 35,6 % на кінець 2023 року. Тоді як частка довгострокових зобов'язань, на кінець 2023 року, становила 6,9 %. Її частка зменшилася з 2019 року до 2023 року з 9,1 % до 6,9 %, а саме на 2,2 %. Зазначене свідчить що значення показника є низьким, а сільськогосподарські підприємства в обмеженому вигляді фінансуються за рахунок довгострокових кредитів і позик.

Помітне вдосконалення структури фінансування сільськогосподарських підприємств стало можливим завдяки збільшенню їхніх власних ресурсів, що є результатом активізації виробничої та фінансової діяльності та покращення загальних фінансових показників. Збільшення частки власних коштів у структурі фінансування сільськогосподарських підприємств свідчить про посилення їхньої фінансової незалежності та зниження залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Водночас, на тлі цього покращується й структура фінансування підприємств за рахунок власних коштів (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Обсяги та структура власного капіталу сільськогосподарських підприємств України у 2019-2023 роках

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Обсяг, тис. грн					
Власний капітал, в т.ч.:	519132326,0	608199290,0	791087998,2	805376090,7	869684243,0
зарєєстрований капітал	53830239,0	58866797,5	61438540,6	61974930,4	67420997,7
капітал у дооцінках і додатковий капітал	57003084,0	57354735,3	59224732,7	61142118,5	65089066,1
резервний капітал та інші резерви	34416554,3	36087241,9	37443517,3	38841063,4	40795620,8
нерозподілений прибуток	376908250,9	458393452,6	635294433,7	646334107,9	698998667,8
неоплачений і вилучений капітал	3025802,2	2502937,3	2313226,1	2916129,5	2620109,4
Структура, %					
Власний капітал, в т.ч.:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
зарєєстрований капітал	10,4	9,7	7,2	7,0	7,2
капітал у дооцінках і додатковий капітал	10,0	9,4	7,5	7,6	7,5
резервний капітал та інші резерви	6,6	5,1	4,7	4,8	4,7
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	72,4	75,4	80,3	80,3	80,4
неоплачений і вилучений капітал	0,6	0,4	0,3	0,4	0,3

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [35]

Так, за аналізований період збільшилися всі складові власного капіталу сільськогосподарських підприємств, а саме: зарєєстрований капітал збільшився на 13590758,7 тис. грн або 25,25 %; капітал у дооцінках і додатковий капітал

збільшився на 8085982,1 тис. грн або 14,19 %; резервний капітал та інші резерви сільськогосподарських підприємств зросли на 6379066,5 тис. грн або 18,54 %; нерозподілений прибуток збільшився на 322090416,9 тис. грн або 84,45 %. Неоплачений і вилучений капітал сільськогосподарських підприємств зменшився в 2023 році в порівнянні з 2020 роком на 405692,8 тис. грн або 13,4 %. На основі аналізу, варто відмітити раціональну і збалансовану структуру власного капіталу сільськогосподарських підприємств. Ефективність діяльності підприємств відображається у зростанні прибутковості та можливості фінансувати подальший розвиток підприємств переважно за рахунок власних коштів, що свідчить про оптимальне використання ресурсів.

У структурі власного капіталу в 2019-2023 роках, що представлено на рисунку 2.2, переважав нерозподілений прибуток.

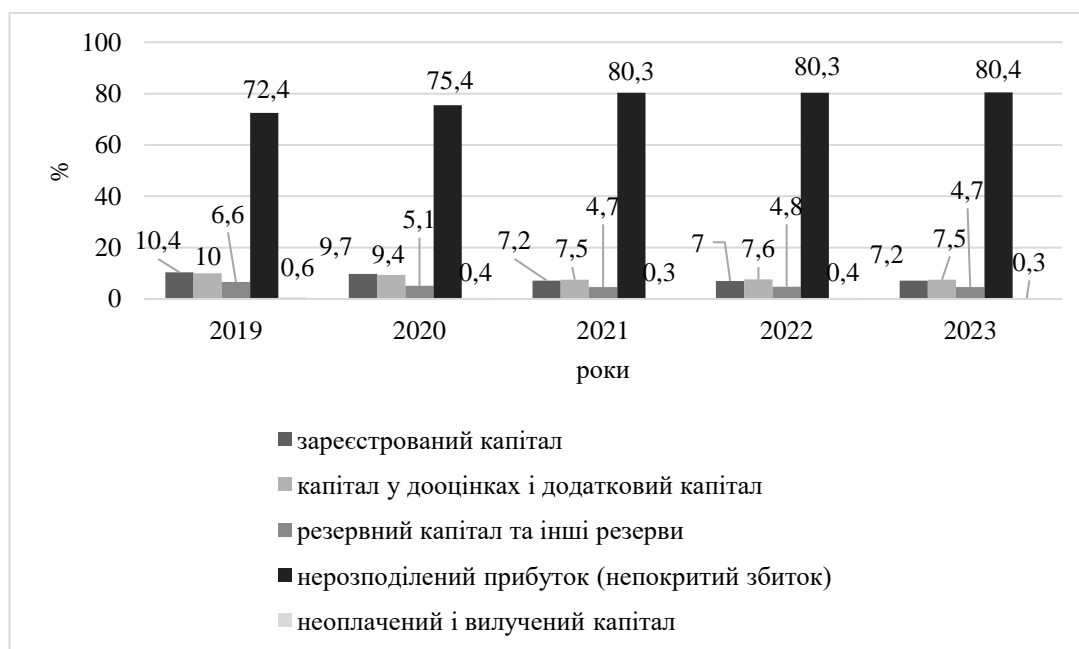

Рисунок 2.2 – Структура власного капіталу сільськогосподарських підприємств України в 2019-2023 роках

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [35]

Значення цього показника за аналізований період зросло з 72,4 % до 80,4 % або на 8 в.п. Частка нерозподіленого прибутку, в структурі власного капіталу

сільськогосподарських підприємств характеризується стабільністю протягом всього аналізованого періоду, що підтверджує високу ефективність і прибутковість господарювання у вітчизняному сільськогосподарському секторі.

На зареєстрований та додатковий капітал, на кінець 2023 року, припадало трохи більше 7 % на кожен показник структурі власного капіталу сільськогосподарських підприємств.

В таблиці 2.3 представлено обсяги та структуру поточних зобов'язань і забезпечень сільськогосподарських підприємств України у 2019-2023 роках.

Таблиця 2.3 – Обсяги та структура поточних зобов'язань і забезпечень сільськогосподарських підприємств України у 2019-2023 роках

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Обсяг, тис. грн					
Поточні зобов'язання і забезпечення, в т.ч.:	408857609,4	436087326,0	454628626,8	524528603,2	539288040,7
короткострокові кредити банків	52357107,7	56298952,4	55151446,4	88283540,7	78657871,6
поточна кредиторська заборгованість	178816954,0	176126461,7	177789135,5	186223561,1	205969543,1
поточні забезпечення	1404989,0	1663130,0	4753590,0	6157968,0	4368337,0
доходи майбутніх періодів та відстрочені комісійні доходи	3302368,0	3429569,5	3951908,9	4428668,1	3352220,2
інші поточні зобов'язання	172976190,7	198569212,4	212982546,0	239434865,3	246940068,8
Структура, %					
Поточні зобов'язання і забезпечення, в т.ч.:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
короткострокові кредити банків	12,8	12,9	12,1	16,8	14,6
поточна кредиторська заборгованість	43,7	40,4	39,1	35,5	38,2
поточні забезпечення	0,3	0,4	1,0	1,2	0,8
доходи майбутніх періодів та відстрочені комісійні доходи	0,8	0,8	0,9	0,8	0,6
інші поточні зобов'язання	42,3	45,5	46,8	45,6	45,8

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [35]

Обсяг поточних зобов'язань і забезпечень сільськогосподарських підприємств, протягом аналізованого періоду, зростає та на кінець 2023 року склав 539288040,7 тис. грн. Найбільший обсяг складають інші поточні зобов'язання, які в 2019-2023 роках суттєво зростають з 172976190,7 тис. грн до 246940068,8 тис. грн. Окрім того, значний обсяг поточних зобов'язань сільськогосподарських підприємств складає поточна кредиторська заборгованість підприємств, яка зростає з 178816954,0 тис. грн до 205969543,1 тис. грн на кінець 2023 року.

У структурі короткострокового фінансування підприємств сільського господарства переважають інші поточні зобов'язання. Значення показника протягом аналізованого періоду, зростає з 42,3 % до 45,8 % на кінець 2023 року. Окрім того, значну частку поточних зобов'язань сільськогосподарських підприємств складає поточна кредиторська заборгованість. Питома вага поточної кредиторської заборгованості підприємств зменшується з 43,7 % в 2019 році до 38,2 % в 2023 році. В той же час, негативним моментом є мала частка короткострокових кредитів банків, які в загальній структурі короткострокового фінансування сільськогосподарських підприємств склали від 12,1 до 16,8 %. Існуюча практика фінансування сільськогосподарських підприємств, заснована головним чином на відтермінуванні платежів, що є недостатньо ефективним. Суб'єкти господарювання повинні ширше використовувати банківське кредитування для забезпечення стабільного розвитку підприємства.

З іншого боку, короткострокові кредити банків у сільськогосподарській галузі за 2022-2023 роки збільшилися з 186223561,1 тис. грн до 205969543,1 тис. грн. Темп зростання показника склав 10,6 % або в абсолютному вимірі – 19745982 тис. грн. При цьому на кінець 2023 року збільшилася й частка короткострокового банківського кредитування сільськогосподарських підприємств у структурі поточних зобов'язань і забезпечень. Якщо у 2022 р. відповідний показник становив 35,5 %, то у 2023 році – 38,2 % або на 2,7 в. п. більше. Такі структурні зміни слід вважати позитивними.

В той же час, підприємства сільського господарства не в повній мірі використовують усі можливі ресурси короткострокового фінансування власної діяльності. Варто відмітити, що майже не застосовують такі джерела, як поточні забезпечення, частка яких коливається в межах 1 % в аналізованому періоді. В той же час питома вага показника зростає, починаючи з 2021 року. Частка доходів майбутніх періодів та відстрочені комісійні доходи в 2019-2023 роках коливається від 0,6 % до 0,9 % та зменшується на кінець 2023 року. У будь-якому випадку, характеристика такого джерела фінансування, як поточні зобов'язання і забезпечення має бути раціональною і збалансованою, як за обсягами, так і в структурі.

Аграрний сектор України стикається з проблемою обмеженого доступу до фінансування. Ця ситуація обумовлена низкою факторів: нестабільна макроекономічна ситуація, недостатня державна підтримка, слабка інфраструктура фінансового ринку та обмежена співпраця з фінансовими інституціями. Війна додатково ускладнила ситуацію та негативно вплинула на розвиток ринку цінних паперів.

Нерівномірний доступ до фінансових послуг в аграрному секторі України обумовлений різними факторами. Малі виробники стикаються з труднощами отримання кредитів через відсутність достатньої застави та обмежену фінансову грамотність. Натомість великі агрохолдинги мають ширші можливості залучення фінансування, зокрема на міжнародних ринках. Малий та середній бізнес змушений працювати з внутрішнім ринком, де умови кредитування погіршилися через економічні труднощі.

На сьогодні розвиток мікро, малого та середнього агробізнесу в значній мірі залежить від грантової підтримки держави та міжнародних організацій. Гранти є привабливими для підприємців, оскільки не створюють додаткового фінансового навантаження і спрямовані на покращення конкурентоспроможності та створення нових робочих місць. В 2023 році, було надано 1370,0 млн грн грантів для створення або розвитку бізнесу сільгоспвиробникам, в тому числі на сади та теплиці 997,0 млн грн.

В 2024 році сільськогосподарські підприємства можуть отримати грант:

– на створення або розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства надається у розмірі до 70 % вартості проекту, але не більше 10 млн грн та за умови фінансування коштами отримувача. Частка співфінансування отримувача має становити не менше 30 % вартості проекту. Гранти надаються для висадки не більше 25 га насаджень;

– на грант для розвитку теплиць можна залучити до 7 млн грн. Кошти надаються на будівництво теплиці площею від 0,4 до 2,4 га. Умовою є не менше 4 постійних та 10 сезонних працівників на 1 га площі модульної теплиці.

Окрім того, автоматично від сплати податків звільняються сільськогосподарські землі, які знаходяться в зоні активних бойових дій або активних бойових дій, де працюють реєстри.

Окрім того, в 2024 році через Державний аграрний реєстр сільськогосподарські підприємства можуть отримати допомогу за наступними напрямками [32]:

– малі аграрні підприємства, які обробляють до 120 га на деокупованих територіях, зможуть отримати 8 тис. грн безповоротної допомоги на 1 га, на контрольованій території – 4 тис. грн;

– фермери, що утримують від 3 до 100 корів, можуть отримати 7 тис. грн на 1 голову, 2 тис. грн – ті, хто вирощує від 5 до 500 голів кіз та овець;

– компенсація до 50 % вартості відновлення та будівництва меліоративних систем. Розмір допомоги складатиме не більше 26,5 тис. грн на 1 га оброблюваних угідь, на яких здійснюється гідротехнічна меліорація, без урахування вартості дощувальних машин;

– компенсація вартості вітчизняної сільськогосподарської техніки – до 25 %. Це стосується устаткування, купленого з квітня 2024 року, включеного до переліку Міністерства економіки України;

– компенсація до 80 % вартості проведення робіт з розмінування;

– аграрні підприємства, які обробляють до 500 га, можуть отримати гарантію на кредит через Фонд часткового гарантування кредитів у сільському

господарстві. Згідно з програмою, виробник може зменшити заставу під кредит вдвічі.

З проведеного аналізу, варто зауважити, що процес формування структури капіталу сільськогосподарських підприємств безпосередньо впливає на фінансовий стан суб'єктів господарювання та спричинюють порушення їх фінансово-господарської діяльності, погіршуючи фінансову стійкість, знижуючи ліквідність і платоспроможність.

2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО»

Фермерське господарство «Карабчіїв Агро» було зареєстровано 12.04.2021 в. с. Великий Карабчіїв, Городоцького району, Хмельницької області. Розмір статутного капіталу юридичної особи складає 600 тис. грн. Основним видом діяльності фермерського господарства є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур. Іншими видами діяльності підприємства є: вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів; вирощування прядивних культур; вирощування інших однорічних і дворічних культур; вирощування ягід, горіхів, інших плодових дерев і чагарників; виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості; виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах; оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин; оброблення насіння для відтворення; післяурожайна діяльність; допоміжна діяльність у рослинництві; відтворення рослин.

На основі фінансової звітності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО», яка розміщена в додатках А, Б, В, здійснено оцінку та аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства за 2021-2023 роки. В таблиці 2.4 відображено аналіз складу та структури активів в 2021-2023 роках.

Таблиця 2.4 – Аналіз складу та структури активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках

Показник	2021 рік, тис. грн	2022 рік, тис. грн	2023 рік, тис. грн	Частка у активах, %			Зміни в структурі, в.п.	
				2021 рік	2022 рік	2023 рік	2022/2021	2023/2022
Необоротні активи								
Основні засоби	1516,8	1179,6	1761,5	47,45	28,02	31,47	-19,43	3,45
Усього необоротних активів	1516,8	1179,6	1761,5	47,45	28,02	31,47	-19,43	3,45
Оборотні активи								
Запаси	1071,2	2405,4	1949,6	33,51	57,13	34,83	23,63	-22,31
Поточна дебіторська заборгованість	513,3	572,1	1858,6	16,06	13,59	33,20	-2,47	19,61
Гроші та їх еквіваленти	94,1	50,1	28,0	2,94	1,19	0,50	-1,75	-0,69
Інші оборотні активи	1,4	2,9	0,5	0,04	0,07	0,01	0,03	-0,06
Усього оборотних активів	1680,0	3030,5	3836,7	52,55	71,98	68,53	19,43	-3,45
Баланс	3196,8	4210,1	5598,2	100	100	100	0,00	0,00

Джерело: пораховано за даними звітності підприємства (додатки А-В).

В 2021 році значну частку в загальній структурі активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» займали основні засоби, частка яких в 2021 році склала 47,45 %. Другим показником за вагомістю в структурі активів господарства склали запаси, їх частка становила 33,51 % на кінець 2021 року. Частка поточної дебіторської заборгованості в загальній структурі активів фермерського господарства склала на кінець 2021 року 16,06 %. Питома вага грошових коштів та інших оборотних активів займали незначний відсоток в загальній структурі активів балансу підприємства. Зокрема, на кінець аналізованого періоду частка грошових коштів та їх еквіваленти склала 1,19 %, частка інших оборотних активів склала 0,07 %.

В 2022 році найбільшу частку в структурі активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» займали запаси, частка яких склала 57,13 %. Питома вага основних засобів суттєво зросла на кінець 2022 року, в порівнянні з

попереднім роком, а саме на 23,63 в.п. Частка основних засобів в 2022 році зменшилася на 19,43 в.п. та склала 28,02 %, що пов'язане з переходом підприємства на орендовану техніку. На кінець 2022 року зменшилася питома вага поточної дебіторської заборгованості фермерського господарства на 2,47 в.п., яка склала 13,59 % від загальної вартості активів. Питома вага грошових коштів та їх еквівалентів, також зменшилася на 1,75 в.п. та склала на кінець аналізованого періоду 1,19 %. Частка інших оборотних активів господарства склала 0,07 %. Показник зріс, на кінець 2022 року, на 0,03 в.п.

Як і в попередньому році, в 2023 році найбільшу частку у структурі активів фермерського господарства склали запаси, а саме 34,83 %. Їх частка зменшилася протягом року на 22,31 в.п. Питома вага поточної дебіторської заборгованості підприємства, на кінець 2023 року склала 33,20 % та зросла, протягом року, на 19,61 в.п. Частка основних засобів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2023 році склала 31,47 %, від загальної вартості активів та зросла на 3,45 в.п. В 2023 році питома вага грошових коштів та їх еквівалентів склала 0,5 % та зменшилася протягом року на 0,69 в.п. Питома вага інших оборотних активів фермерського господарства, на кінець 2023 року, склала 0,01 % та зменшилася на 0,06 в.п.

В 2021-2023 роках в загальній структурі активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» переважали оборотні активи. Частка яких, на кінець 2021 року, склала 52,55 %. В 2022 році питома вага оборотних активів в загальній структурі, зросла на 19,43 в.п., в порівнянні з попереднім роком та склала 71,98 %. Частка оборотних активів фермерського господарства, на кінець 2023 року склала 68,53 %. Їх питома вага зменшилася на 3,45 в.п. в порівнянні з попереднім роком. Питома вага необоротних активів, в загальній структурі активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО», на кінець 2021 року склала 47,45 %. Станом на кінець 2022 року значення показника склало 28,02 %, що на 19,43 в.п. менше, ніж минулого року. Питома вага необоротних активів фермерського господарства, в 2023 році склала 31,47 %. Їх значення протягом року збільшилося на 3,45 в.п. З проведеного аналізу структури активів

сільськогосподарського підприємства, необхідно відмітити, що майно підприємства в переважній більшості складається з оборотних активів, що характерно для суб'єктів господарювання аграрної галузі.

На рисунку 2.3 відображено узагальнену структуру активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках.

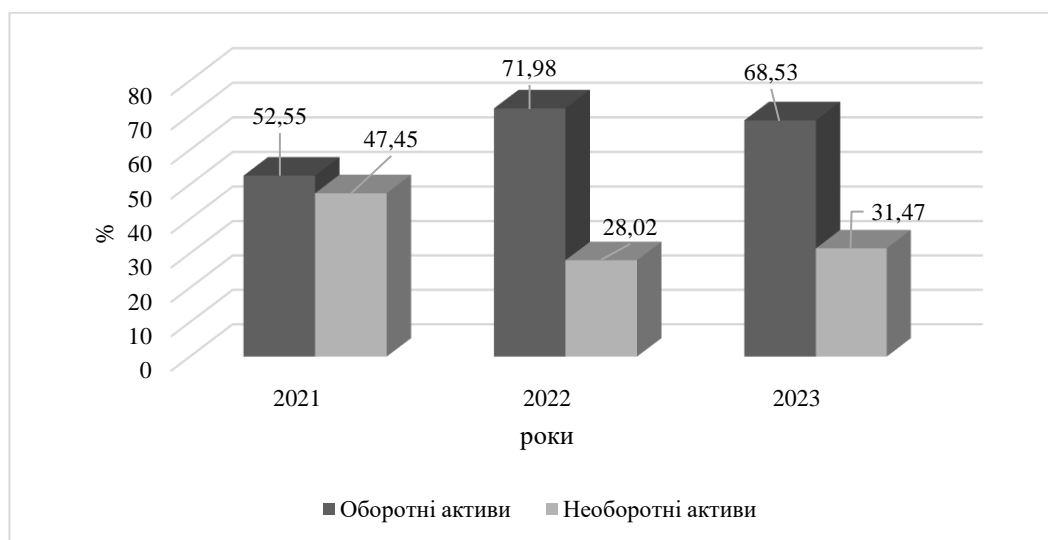

Рисунок 2.3 – Структура активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.4

В таблиці 2.5 здійснено порівняльний аналіз абсолютних та відносних змін активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках.

Сукупна вартість активів сільськогосподарського підприємства мали тенденцію до зростання, протягом 2021-2023 років.

Вартість необоротних активи фермерського господарства на кінець 2021 року склала 1516,8 тис. грн. В 2022 році вартість необоротних активів підприємства зменшилася на 337,2 тис. грн або на 22,23 % та склала 1179,6 тис. грн. В 2023 році значення показника склало 1761,5 тис. грн та збільшилося, в порівнянні з показником минулого року, на 581,9 тис. грн або 49,33 %. Необоротні активи Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках, склалися лише з основних засобів.

Таблиця 2.5 – Аналіз абсолютних та відносних змін активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках

Показник	2021 рік, тис. грн	2022 рік, тис. грн	2023 рік, тис. грн	Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Відносне відхилення (приріст / зменшення), %	
				2022/2021 рр.	2023/2022 рр.	2022/2021 рр.	2023/2022 рр.
Необоротні активи							
Основні засоби	1516,8	1179,6	1761,5	-337,2	581,9	-22,23	49,33
Усього необоротних активів	1516,8	1179,6	1761,5	-337,2	581,9	-22,23	49,33
Оборотні активи							
Запаси	1071,2	2405,4	1949,6	1334,2	-455,8	124,55	-18,95
Поточна дебіторська заборгованість	513,3	572,1	1858,6	58,8	1286,5	11,46	224,87
Гроші та їх еквіваленти	94,1	50,1	28,0	-44	-22,1	-46,76	-44,11
Інші оборотні активи	1,4	2,9	0,5	1,5	-2,4	107,14	-82,76
Усього оборотних активів	1680,0	3030,5	3836,7	1350,5	806,2	80,39	26,60
Баланс	3196,8	4210,1	5598,2	1013,3	1388,1	31,70	32,97

Джерело: пораховано за даними звітності підприємства (додатки А-В).

Сукупна вартість оборотних активів в 2021 році склала 1680,0 тис. грн. Вартість оборотних активів, в 2022 році зросла, в порівнянні з 2021 роком, на 1350,5 тис. грн або 80,39 % та склала 3030,5 тис. грн. На кінець 2023 року, темп зростання вартості оборотних активів склав 26,6 %, в абсолютному значенні – 806,2 тис. грн. Вартість показника в 2023 році дорівнювала 3836,7 тис. грн.

В 2021 році вартість запасів сільськогосподарського підприємства склала 1071,2 тис. грн. Балансова вартість запасів господарства, в 2022 році зросла на 1334,2 тис. грн або 124,55 %, в порівнянні з попереднім роком. На кінець 2023 році значення показника склало 1949,6 тис. грн, а його балансова вартість зменшилася на 455,8 тис. грн або 18,95 %.

Поточна дебіторська заборгованість Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО», в 2021 році склала 513,3 тис. грн. Протягом 2022 року, балансова вартість поточної дебіторської заборгованості сільськогосподарського підприємства зросла на 58,8 тис. грн або 11,46 % та склала 572,1 тис. грн на кінець року. В 2023 року, в порівнянні з минулим роком, дана стаття активу зросла на 1286,5 тис. грн або на 224,87 % та склала 1858,6 тис. грн.

В 2021 році сума грошових коштів та їх еквівалентів склала 94,1 тис. грн. На кінець 2022 року, грошові кошти аграрного підприємства зменшилися на 44 тис. грн або на 46,76 % та склали 50,1 тис. грн. Станом на кінець 2023 року сума грошових коштів та їх еквівалентів склала 28 тис. грн. Вони зменшилися, протягом року, на 22,1 тис. грн або на 44,11 %.

На кінець 2021 року балансова вартість інших оборотних активів фермерського господарства склала 1680,0 тис. грн. В 2022 році балансова вартість аналізованого показника зросла на 80,39 % або на 1350,5 тис. грн та склала 3030,5 тис. грн. На кінець 2023 року балансова вартість інших оборотних активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» збільшилася на 26,6 % або на 806,2 тис. грн і склала 3836,7 тис. грн.

Загальна вартість активів агропідприємства на кінець 2021 року склала 3196,8 тис. грн. На кінець 2022 року, вартість активів ФГ «КАРАБЧІЇВ АГРО» збільшилася, в порівнянні з минулим роком, на 1013,3 тис. грн або 31,71 % та склала 4210,1 тис. грн. В 2023 році загальна вартість активів склала 5598,2 тис. грн. Вони зросли, протягом року на 1388,1 тис. грн або 32,97 %, що представлено на рисунку 2.4

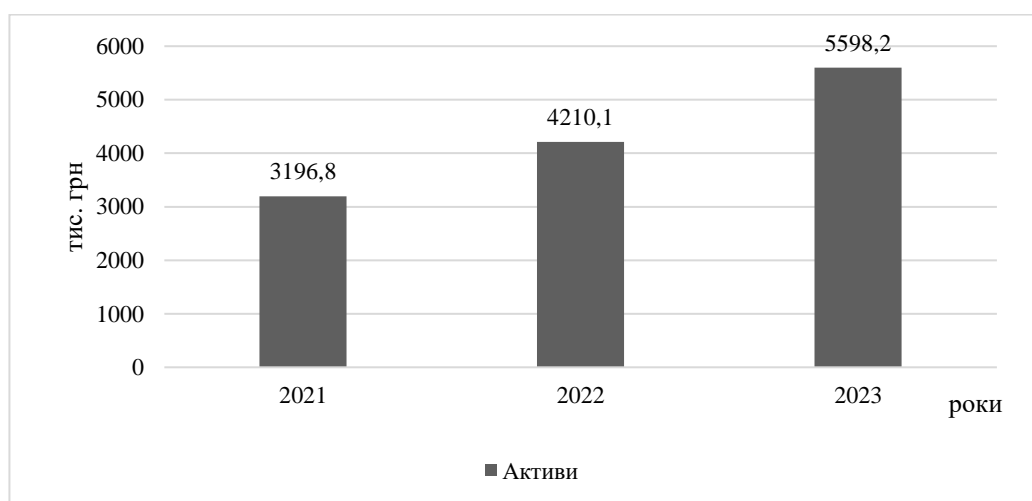

Рисунок 2.4 – Динаміка активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.4

За даними додатків А-В в яких наведено фінансову звітність Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО», здійснено аналіз джерел фінансування діяльності агропідприємства в аналізованому періоді. В таблиці 2.6 наведено аналіз динаміки основних статей пасивів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках.

Таблиця 2.7 – Аналіз динаміки пасиву Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Показник	2021 рік, тис. грн	2022 рік, тис. грн	2023 рік, тис. грн	Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Відносне відхилення (приріст / зменшення), %.	
				2022/2021 рр.	2023/2022 рр.	2022/2021 рр.	2023/2022 рр.
Власний капітал							
Капітал	1657,1	1382,4	1014,1	-274,7	-368,3	-16,58	-26,64
Нерозподілений прибуток	1154,1	2183,6	3810,7	1029,5	1627,1	89,20	74,51
Неоплачений капітал	-213,8	–	–	-213,80	0,00	-100,00	0,00
Усього власного капіталу	2597,4	3566,0	4824,8	968,6	1258,8	37,29	35,30
Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення							
Довгострокові кредити банків	87,9	–	–	-87,9	0,00	-100,00	0,00
Усього довгострокових зобов'язань	87,9	–	–	-87,9	0,00	-100,00	0,00
Поточні зобов'язання і забезпечення							
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	76,6	91,3	133,2	14,7	41,9	19,19	45,89
розрахунками з бюджетом	287,7	66,4	0,6	-221,3	-65,8	-76,92	-99,10
розрахунками зі страхування	–	1,5	7,0	1,5	5,5	100,00	366,67
розрахунками з оплати праці	–	4,8	2,6	4,8	-2,2	100,00	-45,83
Інші поточні зобов'язання	147,2	480,1	630,0	332,9	149,9	226,15	31,22
Усього поточних зобов'язань	511,5	644,1	773,4	132,6	129,3	25,92	20,07
Баланс	3196,8	4210,1	5598,2	1013,3	1388,1	31,70	32,97

Джерело: пораховано за даними звітності підприємства (додатки А-В).

Протягом 2021-2023 років зареєстрований капітал Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» зменшується. Так, в 2021 році він склав

1657,1 тис. грн. В 2022 році, зареєстрований капітал сільськогосподарського підприємства зменшився на 274,7 тис. грн або 16,58 % та склав 1382,4 тис. грн на кінець року. Абсолютна вартість капіталу фермерського господарства у 2023 році склала 1014,1 тис. грн. Балансова вартість якого, протягом року, зменшилася на 368,3 тис. грн або 26,64 %.

Вартість нерозподіленого прибутку агропідприємства в 2021 році, склала 1154,1 тис. грн. На кінець 2022 року, його балансова вартість склала 2183,6 тис. грн. та зросла, в порівнянні з 2021 роком на 1029,5 тис. грн або на 89,2 %. Станом на кінець 2023 року вартість нерозподіленого прибутку сільськогосподарського підприємства збільшилася на 74,51 % або на 1627,1 тис. грн та склала 3810,7 тис. грн. В 2021 році підприємство мало неоплачений капітал в сумі 213,8 тис. грн. Проте в 2022 року власники погасили всі зобов'язання по капіталу перед підприємством.

Динаміка власного капіталу фермерського господарства у 2021-2023 роках наведена на рисунку 2.5.

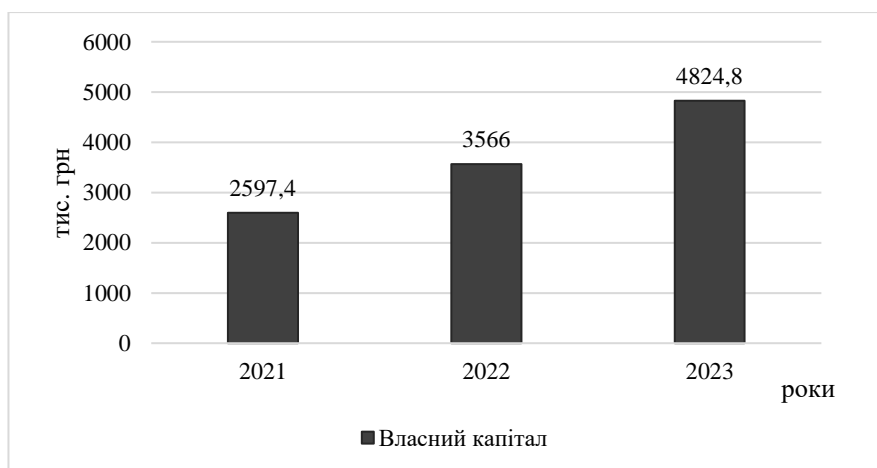

Рисунок 2.5 – Динаміка власного капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.7

Загальна вартість власного капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021 році склала 2597,4 тис. грн. В 2022 році балансова

вартість власного капіталу сільськогосподарського підприємства зростає. За рахунок збільшення нерозподіленого прибутку, на 968,6 тис. грн або на 37,29 % та склала 3566,0 тис. грн. В 2023 році балансова вартість власного капіталу підприємства склала 4824,8 тис. грн та зростає на 1258,8 тис. грн або 35,3 %.

Довгострокові зобов'язання підприємства, в 2021 році, складаються з довгострокових банківських кредитів в сумі 87,9 тис. грн. В 2022 році підприємство достроково погасило зобов'язання перед банківською установою, що зменшило витрати підприємства на сплату відсотків та збільшило розмір отриманого прибутку.

Динаміку фінансування діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» за рахунок довгострокових позикових коштів, наведено на рисунку 2.6.

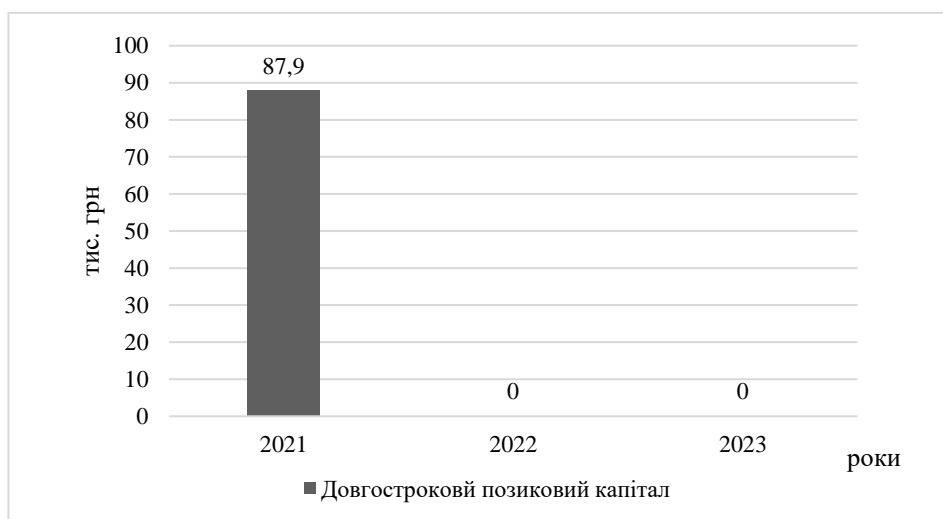

Рисунок 2.6 – Динаміка довгострокових зобов'язань Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.7

Поточні зобов'язання Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО», в 2021 році за поточною кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги склала 76,6 тис. грн. Станом на 2022 року, балансове значення показника зросло на 14,7 тис. грн або на 19,19 % та склало 91,3 тис. грн. Балансова вартість

поточної заборгованості сільськогосподарського підприємства за товари, роботи, послуги склала 133,2 тис. грн, на кінець 2023 року та збільшилася, протягом року на 41,9 тис. грн або 45,89 %.

Поточна кредиторська заборгованість сільськогосподарського підприємства за розрахунками з бюджетом в 2021 році склала 287,7 тис. грн. Вона зменшилася в 2022 році на 221,3 тис. грн або 76,92 % та склала 66,4 тис. грн. Балансова вартість кредиторської заборгованості господарства за розрахунками з бюджетом, в 2023 році в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, зменшилася на 99,1 % або на 65,8 тис. грн та склала 0,6 тис. грн.

В 2022 році поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування склала 1,5 тис. грн. Балансове значення показника, в 2023 році зросло на 366,67 % або на 5,5 тис. грн та склало 7,0 тис. грн.

Балансова вартість поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати праці в 2022 році склала 4,8 тис. грн. Значення показника, в 2023 році, зменшилося на 2,2 тис. грн або на 45,83 % та склало 2,6 тис. грн.

Балансова вартість інших поточних зобов'язання сільськогосподарського підприємства в 2021 році склала 147,2 тис. грн. В 2022 році їх значення збільшилося, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, на 226,15 % або 332,9 тис. грн та склало 480,1 тис. грн. В 2023 році балансова вартість інших зобов'язань Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» збільшилася, в порівнянні з минулим роком, на 31,22 % або на 149,9 тис. грн та склала 630,0 тис. грн.

Загальна балансова вартість короткострокового позикового капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021 році склала 511,5 тис. грн. В 2022 році балансове значення показника збільшилося, в порівнянні з минулим роком, на 132,6 тис. грн або 25,92 % та склало 644,1 тис. грн. На кінець 2023 року балансова вартість короткострокового позикового капіталу сільськогосподарського підприємства склала 773,4 тис. грн, що на 20,07 % або на 129,3 тис. грн більше, ніж з аналогічним періодом попереднього року, що представлено на рисунку 2.7.

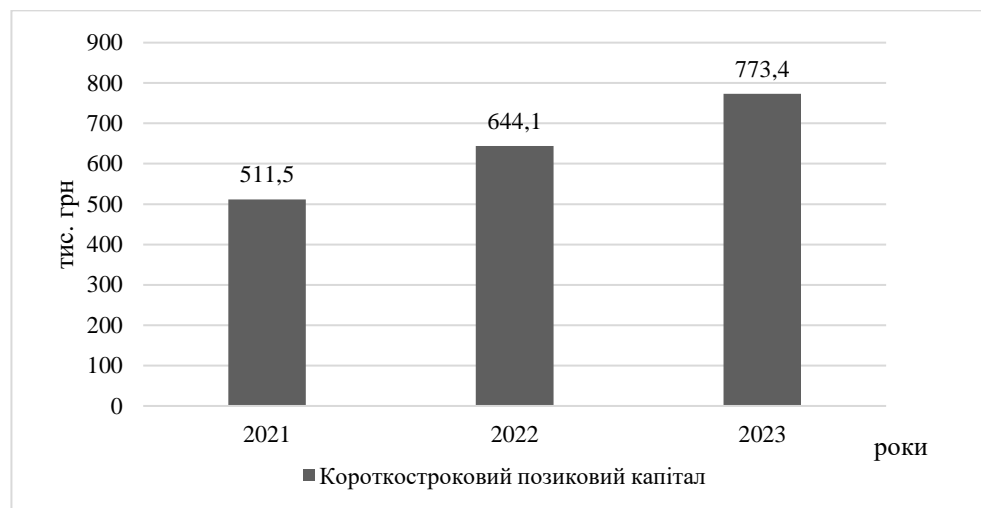

Рисунок 2.7 – Динаміка короткострокового позикового капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.7.

Наступним етапом аналізу фінансово-господарської діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» є аналіз фінансових результатів від господарської діяльності (прибуток, збиток), який представлено в таблиці 2.8.

Чистий дохід сільськогосподарського підприємства від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2021 році склав 1824,9 тис. грн. Протягом 2022 року чистий дохід Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» від реалізації продукції зріс, в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року на 600,3 тис. грн або 32,89 % та склав 24,25,2 тис. грн. На кінець 2023 року чистий дохід агропідприємства від реалізації продукції збільшився на 3115,2 тис. грн або 128,45 % та склав 5540,4 тис. грн.

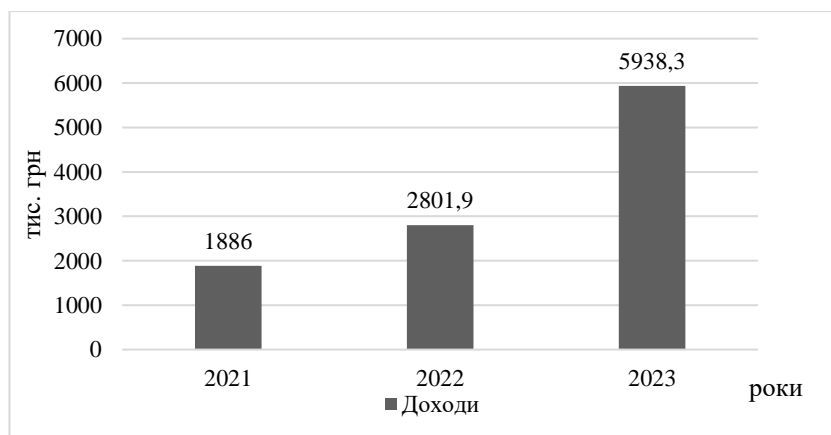
Інші доходи сільськогосподарського підприємства в 2021 році склали 61,1 тис. грн. Їх балансова вартість в 2022 році в порівнянні з минулим роком, збільшилася на 315,4 тис. грн або 516,2 % та склала 376,5 тис. грн. На кінець 2023 року сума інших доходів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» склала 397,9 тис. грн та збільшилася, в порівнянні з 2022 роком, на 21,4 тис. грн або 5,68 %.

Таблиця 2.8 – Фінансові результати діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Показник	2021 р., тис. грн	2022 р., тис. грн	2023 р., тис. грн	Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Відносне відхилення (приріст/ зменшення), %	
				2022/ 2021 рр.	2023/ 2022 рр.	2022/ 2021 рр.	2023/ 2022 рр.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1824,9	2425,2	5540,4	600,3	3115,2	32,89	128,45
Інші доходи	61,1	376,5	397,9	315,4	21,4	516,20	5,68
Разом доходи	1886,0	2801,9	5938,3	915,9	3136,4	48,56	111,94
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	437,1	1347,8	4112,5	910,7	2764,7	208,35	205,13
Інші витрати	41,4	427,7	204,5	386,3	-223,2	933,09	-52,19
Разом витрати	478,5	1772,5	4317,0	1294	2544,5	270,43	143,55
Фінансові результати до оподаткування	1407,5	1029,4	1621,3	-378,1	591,9	-26,86	57,50
Податок на прибуток	253,3	–	–	-253,3	0,00	-100	0,00
Чистий прибуток (збиток)	1154,2	1029,4	1621,3	-124,8	591,9	-10,81	57,50

Джерело: пораховано за даними звітності підприємства (додатки А-В).

На рисунку 2.8 представлено сукупну вартість доходів отриманих сільськогосподарським підприємством в 2021-2023 роках.

Рисунку 2.8 – Динаміка доходів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Сукупна вартість доходів сільськогосподарського підприємства в 2021 році склала 1886,0 тис. грн. В 2022 році вони збільшилися на 915,9 тис. грн або 48,56 % та склали 2801,9 тис. грн. На кінець 2023 року інші доходи підприємства зросли 3136,4 тис. грн або 111,94 % та склали 5938,3 тис. грн.

В 2021 році собівартості реалізованої продукції Фермерським господарством «КАРАБЧІЇВ АГРО» склала 437,1 тис. грн. На кінець 2021 року витрати на собівартість реалізованої продукції сільськогосподарського підприємства збільшилися на 208,35 % або 910,7 тис. грн та склали 1347,8 тис. грн. В 2023 році, балансова собівартість реалізованої продукції підприємства збільшилася на 205,13 % або 2764,7 тис. грн та склала 4112,5 тис. грн.

Інші витрати Фермерським господарством «КАРАБЧІЇВ АГРО» протягом аналізованого періоду як зростали, так і зменшувалися. В 2021 році їх вартість склала 41,4 тис. грн. На кінець 2022 року сума інших витрати сільськогосподарського підприємства збільшилася на 933,09 % або 386,3 тис. грн та склала 427,4 тис. грн. В 2023 році інші витрати суб'єкта господарювання зменшилися, в порівнянні з 2022 роком, на 223,2 тис. грн або 52,19 % та склали 204,5 тис. грн.

На рисунку 2.9 відображено динаміку витрат підприємства в 2021-2023 роках.

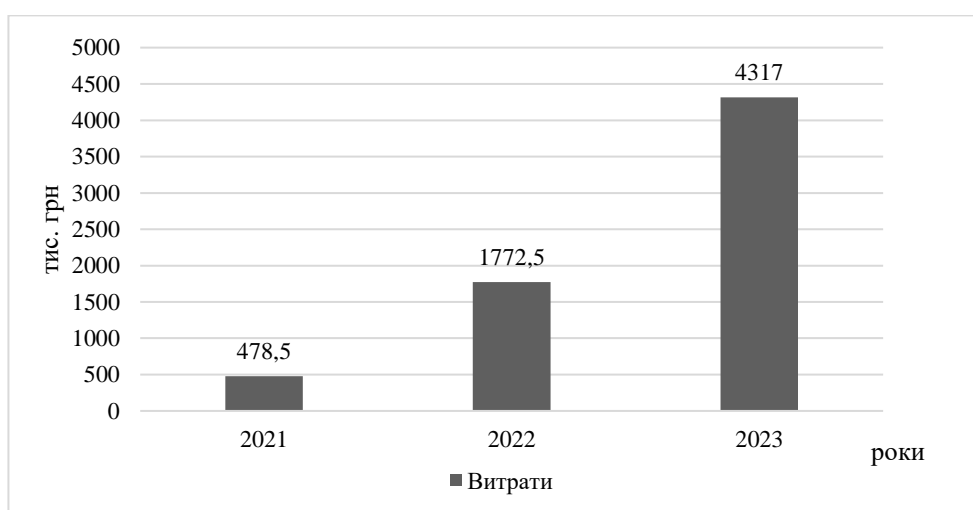

Рисунок 2.9 – Динаміка витрат Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

В 2021 році загальна вартість витрат суб'єкта господарювання склала 478,5 тис. грн. Витрати підприємства в 2022 році збільшився на 1294 тис. грн або 270,43 % та склали 1772,5 тис. грн. На кінець 2023 року підприємство понесло витрат в сумі 4317,0 тис. грн, що більше від попереднього року на 2544,5 тис. грн або 143,55 %.

Прибуток до оподаткування Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021 році склав 1407,5 тис. грн. На кінець 2022 року, підприємство отримало прибуток до оподаткування в сумі 1029,4 тис. грн, що менше від показника попереднього року, на 378,1 тис. грн або 26,86 %. Протягом 2023 року, фінансовий результат до оподаткування (прибуток) сільськогосподарського підприємства збільшився, в порівнянні з аналізованим періодом попереднього року, на 591,9 тис. грн або 57,5 % та склав 1621,3 тис. грн.

Витрати сільськогосподарського підприємства з податку на прибуток в 2021 році склали 253,3 тис. грн. В 2021 році підприємство перебувало на загальній системі оподаткування суб'єктів господарювання. Ставка податку на прибуток на загальній системі оподаткування складає 18 % від отриманих фінансових результатів діяльності підприємства. В 2022 році Фермерське господарство «КАРАБЧІЇВ АГРО» перейшло на спрощену систему оподаткування, а саме на до платників єдиного податку 4 групи. Базою оподаткування податком для сільськогосподарських платників єдиного податку 4 групи є нормативна грошова оцінка 1 гектара сільгоспугідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного станом на 01 січня базового податкового (звітного) року. Такий податок не відображається в звіті про фінансові результати діяльності підприємства. Тому в 2022-2023 роках в звітності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» відсутні дані про податок на прибуток підприємства.

За результатами здійснення господарської діяльності, Фермерське господарство «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021 році отримало чистий прибуток у сумі 1154,2 тис. грн. Розмір чистого прибутку сільськогосподарського підприємства отриманого на кінець 2022 року склав 1029,4 тис. грн, що менше від аналогічного

періоду 2021 року на 124,8 тис. грн або 10,81 %. В 2023 році підприємство отримало прибуток в розмірі 1621,3 тис. грн, який збільшився в порівнянні з попереднім роком на 591,9 тис. грн або 57,7 %. Динаміку прибутку отриманого Фермерським господарством «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках представлено на рисунку 2.10.

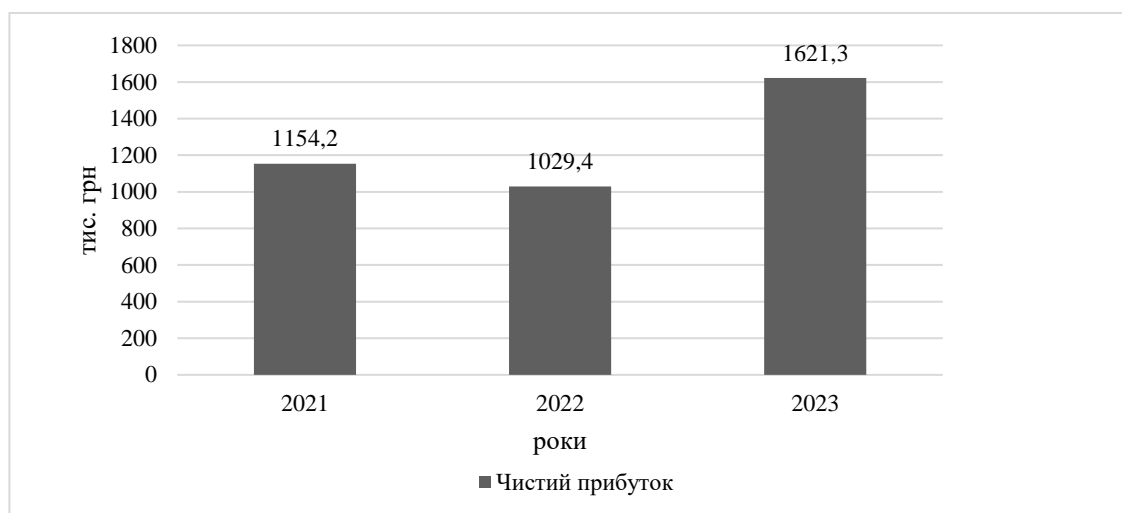

Рисунок 2.10 – Динаміка чистого прибутку Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано за даними фінансової звітності підприємства (додаток А-В).

Фермерське господарство «КАРАБЧІЇВ АГРО» продемонструвало позитивну динаміку прибутковості у 2021-2023 роках. Однак, у 2022 році спостерігалось незначне скорочення суми прибутку, що пов'язане з повномасштабним вторгненням на територію України, яке спричинило коливання цін на сільськогосподарську продукцію та зростанням витрат на виробництво. Проте, у 2023 році підприємство демонструє значне відновлення прибутковості, яке свідчить про ефективність вжитих заходів щодо покращення фінансових результатів та адаптації до мінливих умов ринку.

3 Механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств на прикладі Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО»

Для формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємства, необхідним є аналіз та оцінка існуючої структури капіталу. Тому, перш за все проведемо аналіз складу та структури капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках, що представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Аналіз складу та структури капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Показник	2021 рік, тис. грн	2022 рік, тис. грн	2023 рік, тис. грн	Частка у пасивах			Зміни в структурі, в.п.	
				2021 рік,%	2022 рік,%	2023 рік,%	2022/2022	2023/2022
Власний капітал								
Капітал	1657,1	1382,4	1014,1	51,84	32,84	18,11	-19,00	-14,72
Нерозподілений прибуток	1154,1	2183,6	3810,7	36,10	51,87	68,07	15,76	16,20
Неоплачений капітал	-213,8	–	–	-6,69	0,00	0,00	6,69	0,00
Усього власного капіталу	2597,4	3566,0	4824,8	81,25	84,70	86,18	3,45	1,48
Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення								
Довгострокові кредити банків	87,9	–	–	2,75	0,00	0,00	-2,75	0,00
Усього довгострокових зобов'язань	87,9	–	–	2,75	0,00	0,00	-2,75	0,00
Поточні зобов'язання і забезпечення								
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	76,6	91,3	133,2	2,40	2,17	2,38	-0,23	0,21
розрахунками з бюджетом	287,7	66,4	0,6	9,00	1,58	0,01	-7,42	-1,57
розрахунками зі страхування	–	1,5	7,0	0,00	0,04	0,13	0,04	0,09
розрахунками з оплати праці	–	4,8	2,6	0,00	0,11	0,05	0,11	-0,07
Інші поточні зобов'язання	147,2	480,1	630,0	4,60	11,40	11,25	6,80	-0,15
Усього поточних зобов'язань	511,5	644,1	773,4	16,00	15,30	13,82	-0,70	-1,48
Баланс	3196,8	4210,1	5598,2	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00

Джерело: пораховано за даними звітності підприємства (додатки А-В).

Найбільшу частку, в 2021 році, в структурі капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» склав капітал підприємства, а саме 51,84 %. Його частка в структурі активів в 2022 році зменшилася на 19 в.п. та склала на кінець року 32,84 %. На кінець 2023 року питома вага капіталу сільськогосподарського підприємства зменшилася на 14,72 в.п. та склала 18,11 %.

Щодо частки нерозподіленого прибутку, то в 2021 році значення показника склало 36,1 %. В 2022 році питома вага нерозподіленого прибутку агропідприємства збільшилася, в порівнянні з 2021 роком, на 15,76 в.п. та склала 51,87 %. Частка нерозподіленого прибутку в загальній структурі капіталу агропідприємства в 2023 році склала 68,07 % та зросла, в порівнянні з попереднім роком на 16,2 в.п.

На кінець 2021 року підприємство мало неоплачений капітал, частка якого склала 6,69 %.

Довгострокові зобов'язання та забезпечення Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021 році склалися з довгострокових кредитів банків, частка яких на кінець року склала 2,75 % від загальної вартості капіталу. В 2022-2023 роках, сільськогосподарське підприємство погасило зобов'язання перед банківською установою.

Поточні зобов'язання і забезпечення господарства складаються з поточної кредиторської заборгованості та інших поточних зобов'язань Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО». В 2021 році частка поточної заборгованості за товари, роботи, послуги склала 2,4 %. На кінець 2022 року, зменшення питомої ваги показника склало 0,23 в.п.. Частка заборгованості підприємства за товари, роботи, послуги склала 2,17 %. В 2023 році, питома вага аналізованого показника зросла на 0,21 в.п. та склала на кінець року, 2,38 %.

Питома вага поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом на кінець 2021 року, склала 9,0 %. Її частка в 2022 року, зменшилася в загальній структурі капіталу агропідприємства, на 7,42 в.п. та склала 1,58 %. На кінець 2023 року, питома вага кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом зменшилася на 1,57 в.п., в порівнянні з попереднім роком та склала

0,01 %. Варто зауважити, що зменшення в 2021-2023 роках поточної кредиторської заборгованості Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» за розрахунками з бюджетом є позитивним для діяльності підприємства.

Частка поточної кредиторської заборгованості зі страхування в 2022 році вклала 0,04 %. Питома вага аналізованого показника, в 2023 році, зросла на 0,09 в.п. та склала 0,13 %.

В 2022 році питома вага поточних зобов'язань за розрахунками з оплати праці 0,11 %. В 2023 році частка зобов'язань з оплати праці Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» зменшилася на 0,07 в.п. та склала 0,05 %.

Суттєву частку в загальній структурі джерел фінансування діяльності фермерського господарства, в 2021-2023 роках, займали інші поточні зобов'язання. Зокрема, в 2021 році їх частка склала 4,6 %. На кінець 2022 року, питома вага інших поточних зобов'язань підприємства зросла на 6,8 в.п. та склала 11,4 %. В 2023 році частка аналізованого показника зменшилася на 0,15 в.п., в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року та склала 11,25 %.

В структурі капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в 2021-2023 роках, переважав власний капітал. Зокрема, частка власного капіталу на кінець 2021 року склала 81,25 %. В 2021 році питома вага власного капіталу сільськогосподарського підприємства, зросла на 3,45 в.п. та склала на кінець року 84,74 %. На кінець 2023 року зростання питомої ваги власного капіталу в загальній структурі джерел фінансування діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» склало 1,48 в.п. Значення аналізованого показника в 2023 році склало 86,18 %.

Частка довгострокового позикового капіталу сільськогосподарського підприємства, в загальній структурі джерел фінансування, на кінець 2021 року склала 2,75 %. Питома вага короткострокового позикового капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в загальній структурі капіталу підприємства в 2021 році, склала 16,0 %. На кінець 2022 року, його питома вага зменшилася на 0,7 в.п. та склала 15,3 %. В 2023 році частка поточних зобов'язань сільськогосподарського підприємства, зменшилася, в порівнянні з аналогічним

періодом минулого року, на 1,48 в.п. та склала 13,82 %. На рисунку 3.1 відображено структуру капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках.

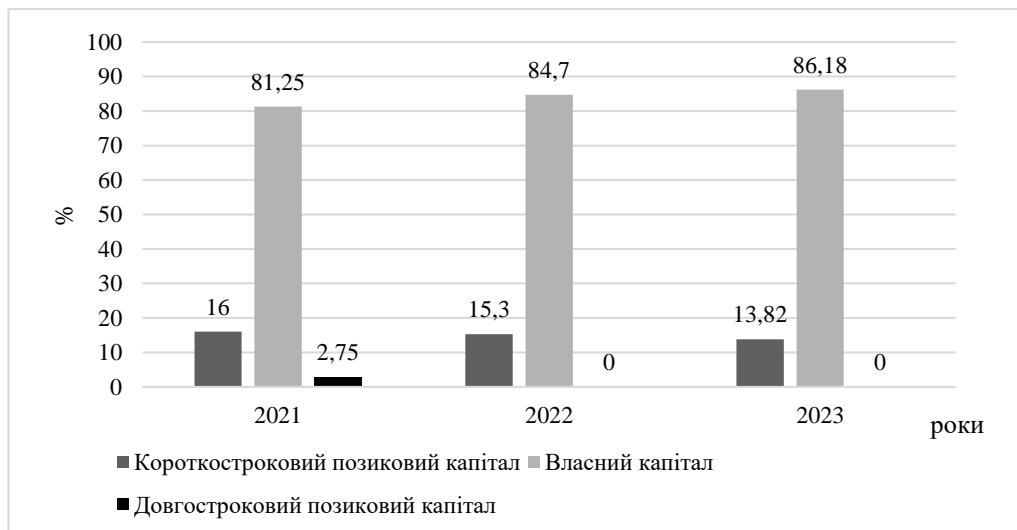

Рисунок 3.1 – Структура капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 3.1

З проведеного аналізу варто зауважити, що в структурі капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» переважає власний капітал. Фінансування діяльності сільськогосподарського підприємства за рахунок власного капіталу дозволило підприємству бути менш залежним від зовнішніх джерел фінансування, таких як кредити, що зменшує фінансові ризики, пов'язані з обслуговуванням боргу. Сільськогосподарське підприємство з великим обсягом власного капіталу більш стійке до економічних потрясінь та кризових ситуацій, що підтверджується прибутковістю Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в воєнний період. Власні кошти можуть бути використані для покриття збитків або фінансування операційної діяльності в складні періоди. Таким чином, ефективне використання власного капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» є одним з ключових факторів його успішного

розвитку. Оптимальне співвідношення власного та залученого капіталу дозволяє забезпечити баланс між ризиком та прибутковістю

Оптимізація структури капіталу є індивідуальним завданням для кожного підприємства, оскільки вона залежить від багатьох факторів, включаючи специфіку сільськогосподарської галузі, розмір підприємства, стадію життєвого циклу та ринкові умови. Особливо актуальним питання оптимізації структури капіталу стало в умовах проголошення воєнного стану. Адже в цей період сільськогосподарські підприємства зіштовхнулися з необхідністю залучати додаткові фінансові ресурси для покриття незапланованих витрат, ремонту техніки та обладнання які були пошкоджені внаслідок масованих атак на територію України. Вибір джерела фінансування безпосередньо впливає на структуру капіталу і, як наслідок, на фінансову стійкість та ризики сільськогосподарських підприємств.

На думку, Беренда Н., Редзюк Т., Ворони К. оптимальна структура капіталу «являє собою таке співвідношення власних і позикових джерел, за якого максимізується ринкова вартість підприємства» [1, с. 15].

Тоді як, Головка О., Шляпкіна К. розуміють під оптимальною структурою капіталу сільськогосподарських підприємств «співвідношення використання власних і позичених коштів, при якому забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності і коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість» [9, с. 23].

В той же час, оптимальна структура капіталу підприємства не є стабільною, оскільки фінансування є динамічним процесом, а також модифікуються чинники, що впливають на структуру капіталу, особливо в умовах нестабільної економічної ситуації, воєнного стану. Відповідно змінюються і переваги підприємства у виборі певних джерел формування структури капіталу. Тому, на думку вчених-економістів, найбільш раціональним є планування структури капіталу на рік, тобто в поточному плані [38, с. 111].

Формування оптимальної структури капіталу підприємства є безперервним процесом, що вимагає комплексного підходу. Процес формування структури формування капіталу сільськогосподарського підприємства тісно пов'язаний з іншими складовими управління підприємством та підпорядковується загальній фінансовій стратегії підприємства. При цьому необхідно враховувати різноманітність джерел фінансування та обирати їх з урахуванням конкретних потреб підприємства. Важливу роль відіграє амортизаційна політика, розподіл чистого прибутку та мінімізація податкового навантаження.

Механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарського підприємства передбачає чітке виокремлення відповідних завдань і цілей, контроль за їх виконанням з дотриманням чітко визначених термінів запланованого періоду. Також, необхідно використовувати сучасні інструменти для оцінки ефективності використання капіталу та виявлення резервів для оптимізації. При формуванні оптимальної структури капіталу потрібно розробити оптимальне співвідношення власного та залученого капіталу з урахуванням стратегічних цілей сільськогосподарського підприємства.

Зважаючи на проведені дослідження, на нашу думку, механізм формування оптимальної структури капіталу суб'єкта господарювання сільськогосподарської галузі повинен з трьох підсистем, а саме організаційної підсистеми, підсистеми формування та підсистеми контролю. Структура механізму формування оптимальної структури капіталу підприємств сільськогосподарської галузі наочно відображена на рисунку 3.2.

Основна мета формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарського підприємства полягає у пошук оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства, яке б давало можливість ефективного фінансування діяльності підприємства та досягнення головної мети його створення, мінімізацію фінансових ризиків та забезпечення стабільного зростання прибутковості на довгострокову перспективу.

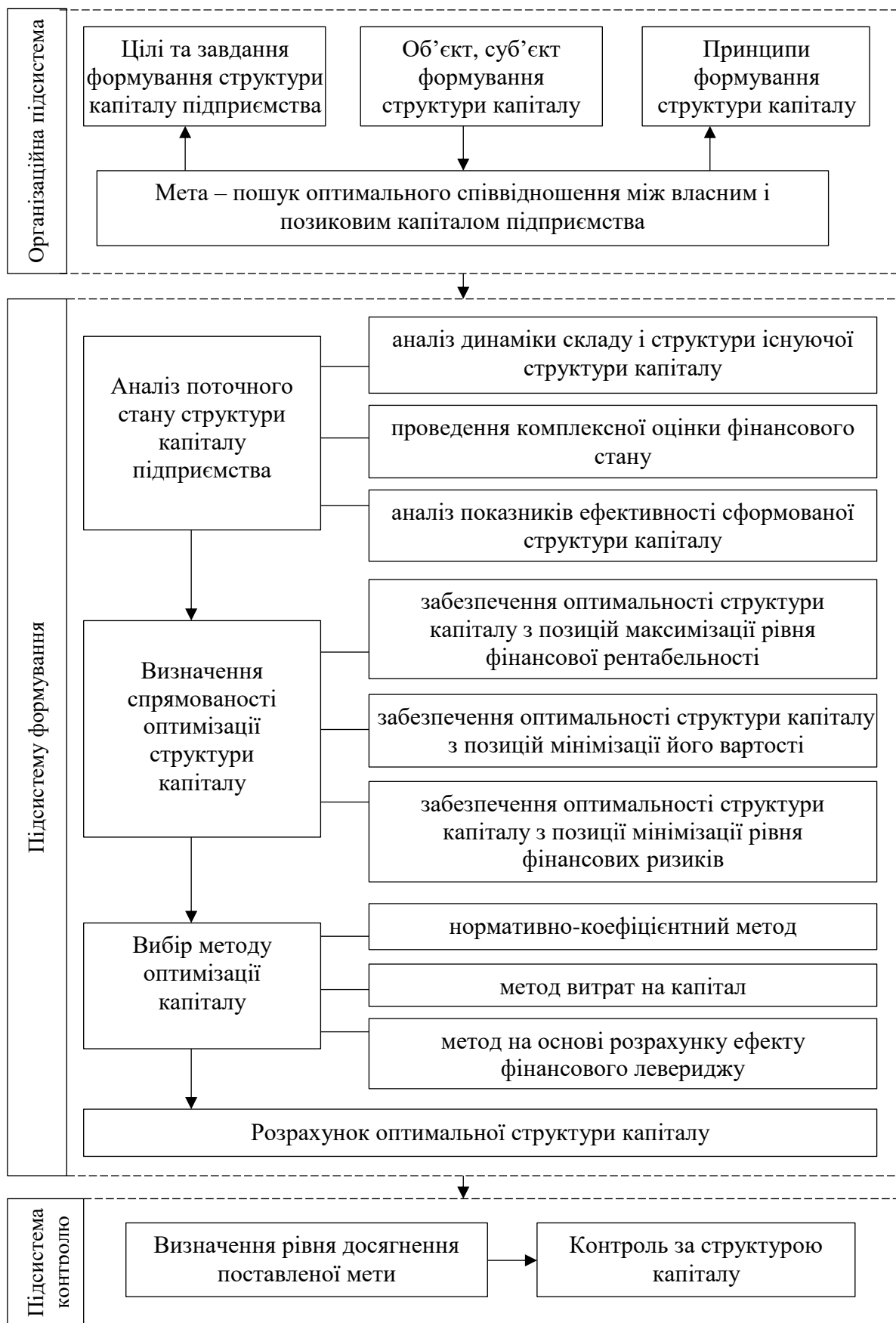

Рисунок 3.2 – Механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарського підприємства

Джерело: запропоновано автором

Організаційна підсистема механізму формування оптимальної структури капіталу підприємства виступає сполучною ланкою, яка об'єднує всі елементи механізму. До головних організаційних процедур належать створення органів формування капіталу підприємства і побудова структури її апарату управління. Підсистема організаційного забезпечення механізму формування капіталу підприємства являє собою взаємопов'язану систему підрозділів та служб сільськогосподарського підприємства, які здійснюють розробку та ухвалення рішень щодо формування структури капіталу та несуть відповідальність за результати ухвалених рішень [24, с. 152].

Основним суб'єктом механізму формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарського підприємства, як правило, є фінансовий менеджер. Саме він є основним генератором ідей та управлінських рішень підприємства щодо формування структури капіталу. Об'єктом управління в загальному механізмі мобілізації та використання капіталу є процес безпосереднього залучення фінансових ресурсів із внутрішніх та зовнішніх джерел, їх мобілізація на фінансовому ринку. Також об'єктом формування є структура капіталу в частині оптимізації його середньозваженої вартості за одночасного зменшення рівня фінансових ризиків, які переважно пов'язані з акумуляцією ресурсів та їх ефективним використанням у фінансово-господарській діяльності підприємства галузі сільського господарства [25, с. 33].

Головні завдання цього процесу формування оптимальної структури капіталу підприємства аграрного сектору полягають у:

- забезпеченні достатнього обсягу коштів для фінансування виробничих процесів та забезпечення оптимальних темпів економічного розвитку підприємства;

- оптимізації системи розподілу капіталу, сформованого залежно від напрямів його використання та галузевої спрямованості (рослинництво, тваринництво);

- забезпеченні необхідних умов для досягнення максимальної дохідності капіталу з огляду на можливі фінансові ризики;

- розробці та реалізації заходів, спрямованих на захист підприємства від негативного впливу зовнішніх факторів (наприклад, погодних умов, коливань цін на сільськогосподарську продукцію);
- підтриманні балансу між доходами та витратами, що дозволить забезпечити платоспроможність підприємства та його здатність виконувати свої зобов'язання;
- впровадженні прозорих механізмів контролю за використанням коштів та використанням його капіталу за активної участі засновників;
- забезпеченні можливості швидко адаптуватися до змін ринкового середовища та реагувати на виклики;
- ефективному управлінні оборотними активами для мінімізації витрат на фінансування оборотного капіталу;
- забезпеченні безперервного розвитку підприємства шляхом інвестування частини прибутку в модернізацію виробництва, розширення асортименту продукції та освоєння нових ринків [24, с. 148].

Процес формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарського підприємства є найбільш важливим етапом механізму. Він передбачає здійснення певної послідовності етапів.

Аналіз поточного стану структури капіталу підприємства включає аналіз складу капіталу в динаміці та тенденцій зміни його структури, а також впливу, який вони здійснюють на фінансову стійкість та ефективність використання капіталу. У процесі аналізу розглядаються ефективності сформованої структури капіталу: коефіцієнти фінансової незалежності, заборгованості, співвідношення між довгостроковими та короткостроковими зобов'язаннями, коефіцієнт фінансового важеля. Далі вивчаються показники оберненості та рентабельності активів та власного капіталу та проводиться комплексна оцінка фінансового стану сільськогосподарського підприємства.

Не менш важливим етапом є визначення спрямованості оптимізації структури капіталу сільськогосподарського підприємства. Аналіз фахової

літератури свідчить, що більшість вчених-економістів виділяють три критерії забезпечення оптимальної структури капіталу [1, 6, 9]:

– забезпечення оптимальності структури капіталу з позицій максимізації рівня фінансової рентабельності передбачає пошук такого співвідношення власного та залученого капіталу, яке забезпечить найвищий рівень прибутковості на власний капітал. Цей підхід базується на аналізі різних комбінацій структури капіталу та їх впливу на фінансові результати підприємства. Ключовим інструментом у цьому процесі є ефект фінансового важеля. Здійснення розрахунків з використанням механізму фінансового важеля дає змогу визначити оптимальну структуру капіталу сільськогосподарського підприємства, яка приводить до максимізації рівня фінансової рентабельності. Тобто всі оцінені варіанти можуть працювати без позикових коштів. Однак, необхідно враховувати, що зростання фінансового важеля пов'язане зі збільшенням фінансових ризиків;

– забезпечення оптимальності структури капіталу з позицій мінімізації його вартості, який базується на проведенні комплексного аналізу різних сценаріїв формування капіталу підприємства. Спочатку оцінюється вартість як власних коштів, так і залучених ресурсів за різних умов їх залучення та обслуговування. Далі, за допомогою методів фінансового аналізу, здійснюються багатоваріантні розрахунки середньозваженої вартості капіталу. Це дозволяє визначити, за якої структури капіталу підприємство буде мати найвищу ринкову вартість. Зростання частки позикових коштів у загальній сумі джерел супроводжується більш швидкими темпами зростання ціни власного капіталу, ніж ціни позикових коштів. Виходячи з того, що ціна позикових коштів дещо нижча, ніж власних, вважається, що є оптимальна структура капіталу, яка мінімізує їхню середньозважену ціну, а відповідно, максимізує ціну підприємства. Тобто, метою є знаходження такого оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом, яке забезпечить мінімізацію вартості капіталу та, як наслідок, максимізацію ринкової вартості підприємства;

– забезпечення оптимальності структури капіталу з позиції мінімізації рівня фінансових ризиків, передбачає ретельний вибір джерел фінансування для різних видів активів підприємства. Цей процес передбачає детальний аналіз ризиків, пов'язаних з кожним видом активів (необоротних, оборотних, постійних та змінних частин оборотних активів) та підбір таких джерел фінансування, які мінімізують вплив цих ризиків на фінансове становище підприємства. Наприклад, для фінансування довгострокових активів (необоротних активів) більш доцільно використовувати довгострокові кредити або власний капітал, оскільки термін їх використання співпадає з терміном використання активів. А для фінансування оборотних активів можуть використовуватися короткострокові кредити або торгова кредиторська заборгованість. Це означає, що підприємство не повинно покладатися на один-два джерела фінансування, а використовувати різноманітні інструменти, такі як банківські кредити, емісія облігацій, залучення інвестицій, використання внутрішніх джерел фінансування. Такий підхід дозволяє знизити залежність від конкретного кредитора або інвестора і зменшити ризик неплатоспроможності.

На сьогодні, виділяють три підходи до фінансування різних груп активів підприємства: консервативний, помірний та агресивний [1, с. 17].

Консервативний підхід характеризується переважанням власного капіталу та довгострокових зобов'язань у структурі фінансування. Це забезпечує високий рівень фінансової стійкості, але може обмежити можливості для швидкого зростання. Такий підхід доцільний для сільськогосподарських підприємств, які прагнуть мінімізувати ризики.

Помірний підхід передбачає більш збалансований підхід до фінансування, поєднуючи власні кошти з короткостроковими кредитами. Це дозволяє забезпечити достатню ліквідність для операційної діяльності та одночасно збільшити прибутковість за рахунок використання фінансового левериджу.

Агресивний підхід характеризується максимальним використанням короткострокових кредитів для фінансування активів. Такий підхід дозволяє швидко збільшити обсяг активів та прискорити темпи зростання, але суттєво

підвищує фінансові ризики, пов'язані з необхідністю постійного пошуку джерел погашення боргів [42].

Таким чином, «вирішення проблеми визначення розміру кредитних ресурсів, що залучаються, залежить від розрахунку оптимального співвідношення позикових та власних коштів, яке б максимізувало фінансову рентабельність підприємства і знижувало середньозважену ціну капіталу (що підвищить ціну підприємства), від обрання «найдешевшої» політики фінансування активів (мінімізації рівня фінансових ризиків) та від формування цільової структури капіталу» [1, с. 17].

Підсистема контролю механізму формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств виконує критично важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності та ефективності бізнесу. Вона передбачає комплекс заходів, спрямованих на:

- моніторинг виконання планів – регулярну перевірку того, чи відповідають фактичні показники залученого капіталу та його використання запланованим значенням;

- виявлення відхилень – своєчасне виявлення будь-яких розбіжностей між плановими та фактичними показниками, що можуть свідчити про проблеми в структурі капіталу або неефективне використання коштів;

- аналіз причин відхилень – глибокий аналіз причин виявлених відхилень з метою розуміння їхніх причин та визначення напрямків для покращення;

- прийняття оперативних рішень – розроблення та впровадження коригувальних заходів для усунення виявлених проблем та повернення до запланованої мети формування структури капіталу підприємства.

Поточний контроль є не просто перевіркою виконання планових показників, а скоріше постійним процесом моніторингу, аналізу та коригування, що дозволяє підтримувати оптимальну структуру капіталу та забезпечувати ефективність використання фінансових ресурсів сільськогосподарського підприємства.

Таким чином, механізм формування оптимальної структури капіталу підприємства є складним та динамічним процесом, який вимагає узгодженої позиції на всіх підсистемах щодо визначення спрямованості оптимізації структури капіталу та вибору найкращого співвідношення позикових та власних коштів з врахуванням балансування між ризиком та прибутковістю. Оптимальна структура капіталу дозволяє підприємству досягти максимальної фінансової гнучкості, забезпечити стабільність розвитку та підвищити його конкурентоспроможність на ринку. Реалізація запропонованого механізму формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств дозволить забезпечити ефективне управління капіталом суб'єкта господарювання, максимізувати прибуток та мінімізувати фінансові ризики.

Висновки

В першому розділі кваліфікаційної роботи, досліджено теоретичні основи формування структури капіталу підприємств сільськогосподарської галузі. Здійснено критичний аналіз думок вчених щодо трактування поняття «капітал підприємства» підприємства. Проведене дослідження дозволило сформулювати авторське визначення даного поняття, під яким слід розуміти сукупність ресурсів (фінансові, матеріальні та нематеріальні активи, інші цінності), які підприємство використовує для здійснення фінансово-господарської діяльності та отримання прибутку. Вивчено основні ознаки та систематизовано класифікацію видів капіталу підприємства. Виокремлено основні функції капіталу підприємства.

Здійснено аналіз трактування сутності поняття «структура капіталу» підприємства та виокремлено основні підходи до його визначення: вказує на пропорцію співвідношення власного та позикового капіталу; як фактор впливу на різноманітні аспекти фінансового стану підприємства; складається із коштів, які залучені як на довгострокових, так і на короткострокових умовах; охоплює лише довгострокові джерела фінансових ресурсів, як зовнішні, так і внутрішні. Розглянуто принципи формування структури капіталу підприємства. Здійснено характеристику переваг та недоліків використання власного та позикового капіталів для фінансування діяльності сільськогосподарського підприємства. Вивчено чинники, що впливають на структуру капіталу сільськогосподарських підприємств з поділом їх на внутрішні і зовнішні.

В другому розділі кваліфікаційної роботи здійснено аналіз сучасного стану та структури капіталу сільськогосподарських підприємств в Україні в 2019-2023 роках. За період 2019-2023 років, частка власного капіталу сільськогосподарських підприємств перевищувала 50 %, а саме зросла з 50,9 % в 2019 році до 57,5 % на кінець 2023 року. Вказаний факт свідчить про достатньо високий рівень стійкості капіталу суб'єктів господарювання аналізованої галузі. Про покращення фінансування підприємств сільськогосподарської галузі за

рахунок власних коштів, свідчить зростання всі складові власного капіталу та раціональна і збалансована структура власного капіталу, в якій переважав нерозподілений прибуток. Значення якого за 2019-2023 роки зросло з 72,4 % до 80,4 %. У структурі короткострокового фінансування підприємств сільського господарства переважають інші поточні зобов'язання, частка яких зросла з 42,3 % до 45,8 %, на кінець 2023 року. Окрім того, значну частку поточних зобов'язань сільськогосподарських підприємств України складає поточна кредиторська заборгованість. Питома вага якої, хоч і зменшується з 43,7 % в 2019 році до 38,2 % в 2023 році, проте залишається високою. На сьогодні розвиток мікро, малого та середнього агробізнесу в значній мірі залежить від грантової підтримки держави та міжнародних організацій. В 2023 році, було надано 1370,0 млн грн грантів для створення або розвитку бізнесу сільгоспвиробникам, в тому числі на сади та теплиці 997,0 млн грн.

Дослідження кваліфікаційної роботи проводилось за результатами діяльності Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО». Фермерське господарство «Карабчіїв Агро» було зареєстровано 12.04.2021 в. с. Великий Карабчіїв, Городоцького району, Хмельницької області. Розмір статутного капіталу юридичної особи складає 600 тис. грн. Основним видом діяльності фермерського господарства є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

В роботі здійснено аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства в 2021-2023 роках. В 2021 році значну частку в загальній структурі активів Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» займали основні засоби, частка яких в 2021 році склала 47,45 %. Проте, в 2022-2023 роках найбільшу частку в структурі активів займали запаси, частка яких склала 57,13 % та 34,83 %. В 2021-2023 роках в загальній структурі активів підприємства переважали оборотні активи, частка яких, на кінець 2023 року, склала 68,53 %. Сукупна вартість активів сільськогосподарського підприємства мали тенденцію до зростання. В 2023 році загальна вартість активів підприємства склала 5598,2 тис. грн.

Загальна вартість власного капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» на кінець 2023 року зростає та склала 4824,8 тис. грн. Довгострокові зобов'язання підприємства, в 2021 році, складаються з довгострокових банківських кредитів в сумі 87,9 тис. грн. Загальна вартість короткострокового позикового капіталу підприємства на кінець 2023 року склала 773,4 тис. грн.

Фермерське господарство «КАРАБЧІЇВ АГРО» продемонструвало позитивну динаміку прибутковості у 2021-2023 роках. Однак, у 2022 році спостерігалось незначне скорочення суми прибутку, що пов'язане з повномасштабним вторгненням на територію України, яке спричинило коливання цін на сільськогосподарську продукцію та зростанням витрат на виробництво. Проте, у 2023 році підприємство демонструє значне відновлення прибутковості, яке свідчить про ефективність вжитих заходів щодо покращення фінансових результатів та адаптації до мінливих умов ринку.

В третьому розділі кваліфікаційної роботи, здійснено аналіз складу та структури капіталу Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» у 2021-2023 роках. В структурі капіталу підприємства переважав власний капітал, частка якого на кінець 2023 року склала 86,18 %. Питома вага короткострокового позикового капіталу підприємства в 2023 році склала 13,82 %. Фінансування діяльності сільськогосподарського підприємства за рахунок власного капіталу дозволило йому бути незалежним від зовнішніх джерел, що зменшило фінансові ризики, пов'язані з обслуговуванням боргу. Окрім того, підприємство характеризується як стійке до економічних потрясінь та кризових ситуацій, що підтверджується прибутковістю Фермерського господарства «КАРАБЧІЇВ АГРО» в період війни.

Процес формування оптимальної структури капіталу підприємства є безперервним процесом та вимагає комплексного підходу, оскільки він тісно пов'язаний з іншими складовими управління фінансового-господарською діяльністю та підпорядковується загальній фінансовій стратегії підприємства. Механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарського

підприємства передбачає чітке виокремлення відповідних завдань і цілей, контроль за їх виконанням з дотриманням чітко визначених термінів запланованого періоду.

В роботі запропонований механізм формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств, який на відмінну від існуючих розподіляється на три блоки: організаційна підсистема, підсистема формування, підсистема контролю та ґрунтується на здійсненні комплексного поетапного пошуку оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства. Організаційна підсистема механізму формування оптимальної структури капіталу підприємства виступає сполучною ланкою, яка об'єднує всі елементи механізму. Підсистема формування оптимальної структури капіталу є найбільш важливим етапом механізму. Він передбачає здійснення певної послідовності етапів, а саме: аналіз поточного стану структури капіталу підприємства; визначення спрямованості оптимізації структури капіталу; вибір методу оптимізації капіталу; розрахунок оптимальної структури капіталу. Підсистема контролю механізму формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств передбачає: моніторинг виконання планів; виявлення відхилень; аналіз причин відхилень; прийняття оперативних рішень.

Реалізація запропонованого механізму формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств дозволить забезпечити ефективне управління капіталом суб'єкта господарювання, максимізувати прибуток та мінімізувати фінансові ризики.

Список використаних джерел

1. Беренда Н. І. Управління структурою капіталу підприємства / Н. І. Беренда, Т. О. Редзюк, К. В. Ворона // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – Вип. 19. Ч. 1. – С. 14-18.
2. Біла О. Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств / О. Г. Біла // Фінанси України. 2007. – № 4. С. 112-118.
3. Біляк Ю. В. Роль формування капіталу у фінансовому забезпеченні функціонування сільськогосподарських підприємств в Україні / Ю. В. Біляк // Агросвіт. – 2024. – № 13. – С. 84-90.
4. Бражник Л. В. Стан, проблеми формування та використання капіталу підприємств у сільському господарстві України / Л. В. Бражник // Ефективна економіка. – 2024. – № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/4645/4684> (дата звернення: 20.10.2024).
5. Вдовенко Л. О. Інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектора в умовах воєнного стану / Л. О. Вдовенко // Економіка та суспільство. – 2022. – Випуск 44. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1871/1803> (дата звернення 10.10.2024).
6. Великій Ю. М. Управління оптимізацією структури капіталу підприємства / Ю. М. Великій, Л. В. Тешева, З. В. Височін // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 29. – С. 68-72.
7. Вендера А. О. Особливості формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств / А. О. Вендера, І. О. Доценко // Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2024. – С. 8-11.

8. Вишневецька О. В. Методологічні підходи до оцінки ефективності використання основного капіталу в сільському господарстві / О. В. Вишневецька // Наукові перспективи. – 2024. – № 4 (46). – С. 570-582.

9. Головка О. Г. Формування оптимальної структури капіталу підприємства / О. Г. Головка, К. О. Шляпкіна // Вісник НТУ «ХП» – 2012. – № 49 (1022). – С. 22-28.

10. Грешко Р. І. Капітал підприємства та фактори, які визначають його структуру / Р. І. Грешко, В. М. Харабара // Інвестиції: практика та досвід. – 2024. – № 4. – С. 92-98.

11. Данілов О. Д. Капітал як конкурентна перевага товаровиробника / О. Д. Данілов, Д. Є. Денисенко // Бізнес Інформ. – 2012. № 5. – С. 12-16.

12. Дідух С. М. Обґрунтування бюджетних рішень щодо оптимізації структури капіталу в сучасних умовах / С. М. Дідух, Т. С. Федорова // Український журнал прикладної економіки та техніки. – 2022. – Том 7. № 4. – С. 256-261.

13. Дідух С. М. Структура капіталу підприємства: теоретичні підходи та напрями оптимізації в сучасних умовах / С. М. Дідух, Т. С. Федорова // Економіка і регіон. – 2022. – № 4 (87). – С. 174-180.

14. Домбровська С.О. Структура капіталу підприємства: сучасні проблеми та парадигма розвитку: монографія / С. О. Домбровська, І. С. Лапіна. – Харків: Діса плюс, 2020. – 256 с.

15. Доступні кредити 5-7-9: 3 початку року аграрії отримали 34 млрд грн / Верховна рада України // Офіційний веб портал парламенту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/242224.html (дата звернення: 10.10.2024).

16. Душак М. І. Структура капіталу як умова формування ефективної фінансової архітектури підприємства / М. І. Душак // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2018. – № 3. – С. 44-53.

17. Згадова В. С. Шляхи формування капіталу агропродовольчих підприємств / В. С. Згадова, Т. А. Кулаковська, А. В. Рашевский // Ефективна економіка. – 2023. – № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/2157/2184> (дата звернення: 7.11.2024).

18. Калацька А. М. Власний капітал сільськогосподарських підприємств, його значення та структура / А. М. Калацька // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/235.pdf> (дата звернення: 8.11.2024).

19. Ковальов А. І. Інтелектуальний капітал як фактор виробничої функції підприємства / А. І. Ковальов, О. С. Літвінов // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Вип. 24, № Ч.2. – С. 58–63.

20. Ковальова О. М. Обґрунтування теоретичних засад управління структурою капіталу підприємства / О. М. Ковальова // БізнесІнформ. – 2019. – № 12. – С. 14-20.

21. Ковальчук Н. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств України в умовах війни / Н. Ковальчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2024. – Вип. 1 (93). – С. 192-204.

22. Ковбаса О. М. Сучасний стан розвитку малого підприємства в аграрному секторі економіки України / О. М. Ковбаса, А. Ю. Максимчук // Економіка та суспільство. – 2024. – Вип. 61. [Електронний ресурс]. – <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3729> (20.10.2024).

23. Кучменко В. О. Економічна сутність поняття капіталу підприємства та його структури / В. О. Кучменко // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 33/1. – С. 232-237.

24. Ларіонова К. Л. Механізм управління капіталом підприємства / К. Ларіонова, Г. Капінос // Modeling the development of the economic systems. – 2023. – № 3. – С. 147-154.

25. Лемішко О. О. Вплив управлінських рішень на оптимізацію структури капіталу сільськогосподарських підприємств України / О. О. Лемішко, А. М. Блажевич // Статистика України. – 2022. – № 2. – С. 31-40.

26. Лубкей Н. П. Теоретичні засади управління капіталом підприємства / Н. П. Лукбей // Менеджмент та підприємництво в Україні. – 2019. – Вип. 1. – С. 38-45.

27. Маматова Л. Ш. Оптимізація структури капіталу та її вплив на потенціал підприємства / Л. Ш. Маматова // Вісник Приазовського державного технічного університету. – 2017. – Вип. 34. – С. 299-305.

28. Міністерство аграрної політики і продовольства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2024).

29. Недільська Л. В. Капіталізація сільськогосподарських підприємств як рушій сільського розвитку / Л. В. Недільська // Наукові горизонти. – 2019. – № 4 (77). – С. 50-57.

30. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент: підручник 2-ге вид. / за заг. ред. А. М. Поддєрьогін. – Київ: КНЕУ, 2017. – 534 с.

31. Пономарьов Д. Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання / Д. Е. Пономарьов // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 5. – С. 53-58.

32. Програми державної підтримки аграріїв, що діють 2024 року / Міністерство аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2024).

33. Свірідова С. С. Структура фінансового капіталу підприємства та шляхи її оптимізації / С. С. Свірідова, О. П. Каланжова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old-pratsi.op.edu.ua/app/webroot/articles/1312292091.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).

34. Смирна О. В., Ізмайлова Н. В. Сучасний стан та проблеми формування капіталу українських підприємств в умовах кризових явищ / О. В. Смирна, Н. В. Ізмайлова // Ефективна економіка. – 2022. – №1. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2022/94.pdf (дата звернення: 5.11.2024).

35. Статистична інформація / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2024).

36. Фальченко О. Є. Визначення зовнішніх та внутрішніх факторів впливу формування структури капіталу підприємства / О. Є. Фальченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти», 23 квітня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/16459/1/121.pdf> (дата звернення 18.10.2024).

37. Фролов С. М. Методи оптимізації структури капіталу корпорації / С. М. Фролов, М. В. Диха, В. В. Дзюба // Вісник Хмельницького національного університету. – 2021. – № 5. Т. 1. – С. 258-263.

38. Чернецька Ю. А. Формування оптимальної структури капіталу підприємства / Ю. А. Чернецька // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. Т.3. – С. 109-112.

39. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент навч. посіб. / За заг. ред. І. О. Школьник, В.М. Кремень та ін. К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 488 с.

40. Щербань О. Д. Теоретичні аспекти визначення сутності та структури капіталу підприємства / О. Д. Щербань, О. І. Невдачина // Приазовський економічний вісник. – 2019. – Вип. 3 (4). – С. 284-289.

41. Юрчишена Л. В. Концептуальні та практичні аспекти оцінки вартості капіталу підприємства / Л. В. Юрчишена, Д. О. Карпов // Економіка і організація управління. – 2023. – № 3 (51). – С. 105-114.

42. Юшко С.В. Критичний аналіз економічної сутності поняття «капітал підприємства» / С.В. Юшко, А. Лугова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 234-238.

Додатки